

ΕΑΡΙΝΗ ΕΚΘΕΣΗ

Μάιος 2018

Δημοσιονομικό
Συμβούλιο

Δημοσιονομικό Συμβούλιο
Λεωφόρος Στροβόλου 53
Κτήριο Victory
2018 Στρόβολος, Λευκωσία
Ιστοσελίδα: www.fiscalcouncil.gov.cy
Τηλ.: 22606627, Φαξ: 22606656

Περιεχόμενα

Σύνοψη	3
Γενικές Διαπιστώσεις	5
1 Ανώτατα όρια και δημοσιονομικά αποτελέσματα	6
1.1 ΣΠΔΠ 2018-2020 και 2019-2021	6
1.2 Ανάλυση δημοσιονομικών αποτελεσμάτων	7
1.3 Ανώτατα όρια δαπανών	8
1.4 Δημοσιονομική θέση.....	8
2 Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις.....	10
3 Μακροοικονομικοί κίνδυνοι και μεταρρυθμίσεις	11
3.1 Μακροοικονομικές ανισορροπίες.....	12
3.2 Περιουσιακά δικαιώματα- Σύστημα Δικαιοσύνης- Μη εξυπηρετούμενα δάνεια	14
3.3 Διασφάλιση συνταξιοδοτικής επάρκειας	18
3.4 Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση	21
3.5 Μηχανισμός καθορισμού απολαβών στο δημόσιο τομέα	24
3.6 CYTA: Συνεχίζει η απώλεια μεριδίων	26
4 Δημόσιο χρέος	27
5 Συμπέρασμα	28
Παράρτημα 1: Αξιολόγηση μακροοικονομικών προβλέψεων	29
Π1 Οικονομικοί δείκτες και στοιχεία	29
Π2 Προβλέψεις άλλων οργανισμών.....	35
Π3 Αξιολόγηση παλαιότερων προβλέψεων.....	37

Έγκριση Εαρινής Έκθεσης 2018

Η Έκθεση εγκρίθηκε ομόφωνα από το Δημοσιονομικό Συμβούλιο, την 25η Μαΐου 2018. Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο αναγνωρίζει τη συνεισφορά της Γραμματείας στην ετοιμασία της Έκθεσης.

Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο

Δημήτρης Γεωργιάδης
Πρόεδρος

Άλκης Λοϊζίδης
Μέλος

Αντρέας Χαρίτου
Μέλος

Η Γραμματεία

Δαμιανός Δαμιανού και Φρόσω Μανωλούδη

Σύνοψη

Σκοπός της παρούσας Έκθεσης είναι η διαπίστωση της συμμόρφωσης των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων και του δημοσιονομικού σχεδιασμού με τους ισχύοντες Κανονισμούς και η αξιολόγηση των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων που τα στηρίζουν. Επίσης, αναδεικνύονται οι σημαντικότερες προκλήσεις οι οποίες δύναται να επηρεάσουν την σταθερότητα της οικονομίας και τα δημόσια οικονομικά.

Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο (Συμβούλιο) θεωρεί ότι οι σημαντικότερες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη η κυπριακή οικονομία, συμπεριλαμβάνουν την έλλειψη ανταγωνιστικότητας και την εξάρτηση σε περιορισμένους τομείς παραγωγής και σε εξωγενείς παράγοντες. Οι προκλήσεις αυτές σε συνδυασμό με το πολύ ψηλό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος και την αδυναμία αντιμετώπισης του μεγάλου ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθιστούν την κυπριακή οικονομία ιδιαίτερα ευάλωτη σε περίπτωση απρόσμενων αναταράξεων και σημαντικών αρνητικών διαφοροποιήσεων του οικονομικού περιβάλλοντος, περιορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τα περιθώρια αντίδρασης.

Αρκετοί παράγοντες μεταξύ των οποίων το ευνοϊκό εξωτερικό περιβάλλον, η χαλαρή νομισματική πολιτική από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η πολιτική προσέγγισης επενδύσεων μέσα από σχέδια όπως αυτό της «παραχώρησης της κυπριακής υπηκοότητας με κατ' εξαίρεση πολιτογράφηση σε αλλοδαπούς επιχειρηματίες/ επενδυτές» μπορεί και θα πρέπει να αναμένεται ότι θα περιοριστούν στο ελάχιστον. Η συνέχιση και η αύξηση της εξάρτησης της οικονομίας σε αυτούς του παράγοντες αναπόφευκτα θα προκαλέσουν τις επιπτώσεις της Ολλανδικής Ασθένειας, δηλαδή της μεταφοράς πόρων μακριά από παραγωγικούς τομείς της οικονομίας οι οποίοι προσωρινά θα καταστούν συγκριτικά λιγότερο κερδοφόροι και μέσο-μακροπρόθεσμα λιγότερο ανταγωνιστικοί λόγω αυξημένου λειτουργικού και επενδυτικού κόστους.

Το θετικότερο του προβλεπόμενου μακροοικονομικό περιβάλλον και ιδιαίτερα οι ισχυρότεροι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης κατά τα τελευταία χρόνια, όπως και η υπερκάλυψη των δημοσιονομικών στόχων που είχαν διαχρονικά τεθεί κατά τη διάρκεια του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και μετέπειτα στα Στρατηγικά Πλαίσια Δημοσιονομικής Πολιτικής δεν πρέπει να εκληφθούν ως παράγοντες υπέρ της αντιστροφής διορθωτικών μέτρων ή και του τερματισμού των μεταρρυθμίσεων, αλλά ως ευκαιρία προώθησής τους. Τονίζεται ότι οι μεταρρυθμίσεις σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης μπορούν να εφαρμοστούν με καλύτερο προγραμματισμό και έχουν σαφώς λιγότερο δυσάρεστες συνέπειες από αυτές που επιβάλλονται εν μέσω κρίσεων. Επιπρόσθετα, το κράτος βρίσκεται σε καλύτερη θέση να παρέχει στήριξη όπου χρειαστεί.

Η μεταρρύθμιση θα πρέπει να είναι μια συνεχής διαδικασία που θα καλύπτει όλους τους τομείς της οικονομίας. Μεταξύ άλλων οι βασικοί τομείς και οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κυπριακή οικονομία αφορούν:

- Τις μακροοικονομικές ανισορροπίες όπως αναδεικνύονται μέσα από τη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- Το σύστημα δικαιοσύνης και η επίδραση στο χρηματοπιστωτικό τομέα και στον τομέα ακινήτων
- Το θεσμικό πλαίσιο συνταξιοδότησης και το χαμηλό ποσοστό αποταμίευσης
- Το εκπαιδευτικό σύστημα
- Το κρατικό μισθολόγιο
- Την απώλεια μεριδίων από την CYTA και τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιών.

Όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις σε άλλους τομείς (π.χ. ΓΕΣΥ) ή εξελίξεις (π.χ. επίλυση του Κυπριακού και άντληση εσόδων από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων) το Συμβούλιο παραπέμπει στις προηγούμενες εκθέσεις και παρεμβάσεις του και τονίζει ότι αυτές πάντα θα πρέπει να πάντα λαμβάνουν υπόψη την επίδραση τους στα δημόσια οικονομικά.

Γενικές Διαπιστώσεις

Σύμφωνα με τους όρους εντολής του Συμβουλίου, που καθορίζονται από το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του, το Συμβούλιο αξιολογώντας τα στοιχεία που είχε ενώπιον του μέχρι τις 22/05/2018 προχώρησε στις πιο κάτω διαπιστώσεις:

- Το 2017 επιτεύχθηκε/ υπερκαλύφθηκε ο στόχος της Δημοσιονομικής Θέσης, 0% κυκλικά διορθωμένο πρωτογενές υπόλοιπο.
- Οι στόχοι της Δημοσιονομικής Θέσης για το 2018 και 2019, δεδομένου ότι η δημοσιονομική πολιτική της Κυβέρνησης και το γενικό περιβάλλον δε θα διαφοροποιηθούν σημαντικά, κρίνονται εφικτοί.
- Οι δημοσιονομικοί στόχοι που έχουν τεθεί όπως και οι μακροοικονομικές προβλέψεις στις οποίες βασίστηκαν οι στόχοι στο Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής (ΣΠΔΠ) 2018-2020, έχουν υπερκαλυφθεί. Το 2017 οι κρατικές δαπάνες υπερέβηκαν τα ανώτατα όρια που είχαν καθοριστεί στο ΣΠΔΠ 2018-20 κατά 102,6 εκατ. ευρώ. Παράλληλα όμως, τα έσοδα ήταν αυξημένα κατά 428,3 εκατ. ευρώ, ανεβάζοντας το πρωτογενές πλεόνασμα στα 840,6 εκατ. ευρώ, 347,6 εκατ. ευρώ περισσότερα από τον καθορισμένο στόχο.
- Οι αντίστοιχοι στόχοι και μακροοικονομικές προβλέψεις που συμπεριλαμβάνονται στο ΣΠΔΠ 2019-2021 κρίνονται ως εφικτοί με την επιφύλαξη ότι δεν θα υπάρξει διαφοροποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής της κυβέρνησης όπως ούτε και του εξωτερικού περιβάλλοντος.
- Το βελτιωμένο μακροοικονομικό περιβάλλον που επιδρά θετικά στα δημόσια οικονομικά, δηλαδή στη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων θα επιτρέψει τη μείωση του δημόσιου χρέους και την τήρηση του σχετικού Κανονισμού με την προϋπόθεση ότι μέσο-μακροπρόθεσμα το μεγαλύτερο ποσοστού του πρωτογενούς πλεονάσματος θα διοχετεύεται για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Το δημόσιο χρέος δύναται να μειωθεί κάτω του ορίου του 60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) μέχρι το 2029 με την παραδοχή ότι το σύνολο του πρωτογενούς πλεονάσματος θα διοχετεύεται αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και ότι δε θα υπάρξει ουσιαστική διαφοροποίηση στη δημοσιονομική πολιτική και στο αναμενόμενο μακροοικονομικό περιβάλλον.

1 Ανώτατα όρια και δημοσιονομικά αποτελέσματα

Το βελτιωμένο μακροοικονομικό περιβάλλον και τα μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης που έχουν ληφθεί έχουν οδηγήσει στην υπερκάλυψη των στόχων γενικού και πρωτογενούς πλεονάσματος που είχαν καθοριστεί στα εκάστοτε Στρατηγικά Πλαίσια Δημοσιονομικής Πολιτικής (ΣΠΔΠ). Ορισμένες υπερβάσεις που καταγράφηκαν μέχρι σήμερα σε καθορισμένα στα ΣΠΔΠ ανώτατα όρια δαπανών αφορούσαν σε ορισμένα υπουργεία. Οι εξοικονομήσεις σε άλλα Υπουργεία / Υπηρεσίες όπως και τα αυξημένα φορολογικά έσοδα διαχρονικά υπερκάλυπταν αυτές τις αρνητικές αποκλίσεις.

Το Συμβούλιο, μέχρι το τέλος του μηνός Απριλίου έκαστου έτους, προβαίνει σε δημοσίευση της Εαρινής Έκθεσης που περιλαμβάνει -

- αξιολόγηση των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων του προηγούμενου έτους σε σύγκριση με τους αριθμητικούς δημοσιονομικούς κανόνες και τα ανώτατα όρια που προβλέπονται στο Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής του προηγούμενου έτους,
- αξιολόγηση των ανώτατων ορίων και των μέτρων πολιτικής που περιλαμβάνονται στο τρέχον Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής

Άρθρο 35(1) Περί της δημοσιονομικής ευθύνης και του δημοσιονομικού πλαισίου νόμος

1.1 ΣΠΔΠ 2018-2020 και 2019-2021

Η πρόβλεψη πρωτογενούς πλεονάσματος 2,6% για το 2017 που έχει καθοριστεί στο ΣΠΔΠ 2018-20 υπερκαλύφθηκε κατά 1,8% του ΑΕΠ (Βλέπε Πίνακα (1): Πρωτογενές Ισοζύγιο). Η αναθεώρηση του στόχου για το 2018 στο ΣΠΔΠ 2019-21 και τα δημοσιονομικά στοιχεία για τους πρώτους μήνες του 2018 υποδεικνύουν ότι θα υπάρξει υπερκάλυψη του στόχου για το 2018 όπως καθορίστηκε στο ΣΠΔΠ 2018-20. Τα δημοσιονομικά αποτελέσματα για το πρώτο τρίμηνο του έτους¹ δείχνουν σημαντική βελτίωση σε σχέση με το 2017.

Πίνακας (1)

Πρωτογενές Ισοζύγιο			
Έτος		Εκατ. €	% του ΑΕΠ
2015	Πραγματικά	299	1.7
2016	Πραγματικά	529	3.0
2017 πρ.	ΣΠΔΠ 2018-20	493	2.6
	Πραγματικά	845	4.4
2018 πρ.	ΣΠΔΠ 2018-20	568	2.9
	ΣΠΔΠ 2019-21	907	4.5
2019 πρ.	ΣΠΔΠ 2018-20	607	3.0
	ΣΠΔΠ 2019-21	991	4.7
2020 πρ.	ΣΠΔΠ 2018-20	641	3.0
	ΣΠΔΠ 2019-21	1016	4.6
2021 πρ.	ΣΠΔΠ 2019-21	1026	4.6

1

http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/economy_finance_12main_gr/economy_finance_12main_gr?OpenForm&sub=2&sel=2

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών τα κρατικά έσοδα του πρώτου τριμήνου είναι αυξημένα κατά 174 εκατ. ευρώ ή 10,06%. Η αύξηση στις κρατικές δαπάνες ήταν σαφώς μικρότερη 1,6% ή 22 εκατ. ευρώ. Το πρωτογενές πλεόνασμα παρουσιάζεται βελτιωμένο κατά 133,1 εκατ. ευρώ. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια ο αναθεωρημένος στόχος του 4,5% του ΑΕΠ πρωτογενούς πλεονάσματος στο ΣΠΔΠ 2019-21 για το 2018, κρίνεται εφικτός. Το ίδιο ισχύει και για τον στόχο 4,7% για το 2019, με την επιφύλαξη ότι δεν θα ανατραπεί το προβλεπόμενο μακροοικονομικό περιβάλλον και δεν θα εφαρμοστούν πολιτικές δημοσιονομικής χαλάρωσης. Οι στόχοι αυτοί συνάδουν με τους Δημοσιονομικούς Κανονισμούς όπως αυτοί καθορίζονται στο εθνικό και δημοσιονομικό θεσμικό πλαίσιο.

1.2 Ανάλυση δημοσιονομικών αποτελεσμάτων

Όπως φαίνεται στον Πίνακα (2): «Προϋπολογισμός Γενικής Κυβέρνησης: Ανώτατα όρια από ΣΠΔΠ έναντι Πραγματικών» για το 2017 οι κρατικές δαπάνες υπερέβηκαν τα ανώτατα όρια που είχαν καθοριστεί στο ΣΠΔΠ 2018-20 κατά 102,6 εκατ. ευρώ. Παράλληλα όμως τα έσοδα ήταν αυξημένα κατά 428,3 εκατ. ευρώ, ανεβάζοντας το πρωτογενές πλεόνασμα στα 840,6 εκατ. ευρώ, 347,6 εκατ. ευρώ περισσότερα από τον καθορισμένο στόχο.

Πίνακας (2)

Προϋπολογισμός Γενικής Κυβέρνησης: Ανώτατα όρια από ΣΠΔΠ έναντι πραγματικών								
Σε εκατ. €	2014	2015	2016			2017		
	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	ΣΠΔΠ	Διαφ.	Πραγμ.	ΣΠΔΠ	Διαφ.
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	6,953.7	6,917.4	7,028.4	6,839.0	189.4	7,618.3	7,190.0	428.3
Φόροι στην παραγωγή και στις εισαγωγές	2,592.9	2,601.2	2,732.8	2,648.0	84.8	3,032.2	2,812.3	219.9
Φόροι στα εισοδήματα, στον πλούτο κ.α.	1,812.1	1,761.0	1,755.2	1,704.0	51.2	1,836.5	1,685.3	151.2
Κοινωνικές εισφορές	1,444.6	1,482.9	1,544.7	1,533.0	11.7	1,707.2	1,621.2	86.0
Άλλες τρέχουσες πηγές	1,104.1	1,072.3	995.7	954.0	41.7	1,042.4	1,071.2	-28.8
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	6,994.5	6,951.1	6,946.0	6,892.0	54.0	7,257.6	7,155.0	102.6
Ενδιάμεση κατανάλωση	646.9	683.6	646.0	633.0	13.0	712.7	658.0	54.7
Απολαβές υπαλλήλων	2,336.5	2,266.7	2,256.0	2,259.0	-3.0	2,346.2	2,338.0	8.2
Κοινωνικές παροχές	2,468.9	2,467.8	2,563.9	2,539.0	24.9	2,618.3	2,594.0	24.3
Τόκοι	495.8	508.0	464.9	463.0	1.9	479.9	458.0	21.9
Επιδότησεις	79.6	71.5	97.2	101.0	-3.8	55.1	95.0	-39.9
Άλλες τρέχουσες δαπάνες	395.4	463.3	397.8	561.0	-163.2	461.8	497.0	-35.2
Κεφαλαιουχικές δαπάνες	571.4	490.2	520.2	336.0	184.2	583.6	515.0	68.6
Γενικό Υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης (ESA2010)	-40.8	-33.7	82.4	-53.0	135.4	360.7	35.0	325.7
% ΑΕΠ	-0.2	-0.2	0.4	-0.3	0.7	1.9	0.2	1.7
Πρωτογενές Υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης	455.0	474.3	547.3	410.0	137.3	840.6	493.0	347.6
% ΑΕΠ	2.6	2.7	3.1	2.3	0.8	4.5	2.6	1.9
ΑΕΠ	17,509	17,606	17,901			19,214		

* Εξαιρούμενης της κεφαλαιακής ενίσχυσης προς την Συνεργατική Κυπριακή (Κεντρική) Τράπεζα (€1.5 δις το 2014 και €175.0 εκατ. το 2015)

** Πηγές: ΣΠΔΠ 2018-2020 και τελικά αποτελέσματα προϋπολογισμού

Σε σχέση με το 2016 οι κρατικές δαπάνες το 2017 εξαιρουμένων των τόκων ήταν αυξημένες κατά 296,6 εκατ. ευρώ ή κατά 4,6%. Η αντίστοιχη αύξηση στο ονομαστικό ΑΕΠ ήταν ψηλότερη και ανήλθε στο 5,6%².

² Στοιχεία της Eurostat καθορίζουν του ονομαστικό ΑΕΠ της Κύπρου στα 19,21 δις ευρώ το 2017 και στα 18,22 δις ευρώ το 2016. Στο <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8824490/2-23042018-AP-EN.pdf/6e5b346e-e302-4132-920a-854b00ac196d>

1.3 Ανώτατα όρια δαπανών

Στο ΣΠΔΠ 2018-2020 καθορίστηκε «το συνολικό ανώτατο όριο δαπανών για την κεντρική κυβέρνηση στα €6.3 δις., €6.45 δις. και €6.55 δις για το 2018, το 2019 και το 2020 αντίστοιχα». Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, αυτά τα ανώτατα όρια έχουν μειωθεί στο ΣΠΔΠ 2019-2021. Για το 2018 σε σχέση με τα πραγματικά του 2017 προβλέπεται αύξηση 3,9% που είναι κάτω από τον προβλεπόμενο ονομαστικό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ.

1.4 Δημοσιονομική θέση

Η σχετική νομοθεσία καθορίζει ότι το διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης είναι το ελάχιστο ισοσκελισμένο σε μεσοπρόθεσμη βάση. Στα σχετικά ΣΠΔΠ ο στόχος καθορίστηκε στο 0%.

Ο κανόνας για τη δημοσιονομική θέση προβλέπει ότι το διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης είναι ισοσκελισμένο ή πλεονασματικό σε μεσοπρόθεσμη βάση

Άρθρο 41.-(1) Περί της δημοσιονομικής ευθύνης και του δημοσιονομικού πλαισίου νόμος

Σύμφωνα με το έγγραφο εργασίας του προσωπικού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα πλαίσια αξιολόγησης του Προϋπολογισμού του 2018 ημερομηνίας 22/11/2017³, το παραγωγικό κενό για το 2018 εκτιμάται ότι θα είναι θετικό μεταξύ 2,7% και 3,0%. Με δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή 49% και με βάσει τις μέχρι σήμερα εκτιμήσεις και δημοσιονομικά αποτελέσματα **δεν προβλέπεται να υπάρξει απόκλιση από τον στόχο της Δημοσιονομικής Θέσης του 0%.**

Συμμόρφωση με τον πιο πάνω στόχο διαπιστώνεται και στις αξιολογήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στις τελευταίες συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Επιτροπή) ημερομηνίας 24/5/2018⁴ αναφέρεται ότι «με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2018 της Επιτροπής, η Κύπρος προβλέπεται να καταγράψει διαρθρωτικό υπόλοιπο 0,8% του ΑΕΠ το 2018 και 0,5% του ΑΕΠ το 2019. Συνολικά, είναι η άποψη της Επιτροπής, ότι η Κύπρος προβλέπεται να συμμορφωθεί με τις πρόνοιες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης το 2018 και το 2019».

Οι εκτιμήσεις του Υπουργείου Οικονομικών στο ΣΠΔΠ 2019-2021⁵ είναι ότι το πρωτογενές ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης ότι θα διατηρηθεί γύρω στο 4,7% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2019-2021. Όσον αφορά στο κυκλικά διορθωμένο πρωτογενές ισοζύγιο, αναφέρεται στο ΣΠΔΠ 2019-2021 «λαμβάνοντας υπόψη το προβλεπόμενο χάσμα από το δυνητικό ρυθμό ανάπτυξης, το οποίο προβλέπεται να είναι θετικό και να μεγεθύνεται για την περίοδο 2018-2021, χρησιμοποιώντας την κοινή μεθοδολογία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις εκτιμήσεις του δυνητικού ΑΕΠ, προβλέπεται να παρουσιάζει χαμηλότερα πλεονάσματα και να περιορίζεται ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 3,2% κατά μέσο όρο την περίοδο 2018-2021».

³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/swd-2017-512_en.pdf

⁴ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-specific-recommendation-commission-recommendation-cyprus-en.pdf>

⁵ <http://mof.gov.cy/gr/1-εκδόσεις/στρατηγικό-πλαίσιο-δημοσιονομικής-πολιτικής/στρατηγικό-πλαίσιο-δημοσιονομικής-πολιτικής-2019-2021>

Όπως φαίνεται στον Πίνακα (3): «Ανώτατα όρια συνολικών δαπανών κατά υπουργείο/ υπηρεσία», οι κρατικές δαπάνες για τα 2018 θα αυξηθούν κατά 3.8% ενώ η αύξηση στο ονομαστικό ΑΕΠ σύμφωνα με τις μακροοικονομικές προβλέψεις που συμπεριλαμβάνονται στο ΣΠΔΠ 2019-21 θα ξεπεράσει το 4,2%.

Πίνακας (3)

Ανώτατα όρια συνολικών δαπανών κατά υπουργείο/ υπηρεσία													
Σε εκατ. €	2016	2017			2018			2019			2020		
	Πραγμ.	ΣΠΔΠ 2018-20	Πραγμ.	Διαφ.	ΣΠΔΠ 2018-20	ΣΠΔΠ 2019-21	Διαφ.	ΣΠΔΠ 2018-20	ΣΠΔΠ 2019-21	Διαφ.	ΣΠΔΠ 2018-20	ΣΠΔΠ 2019-21	Διαφ.
Άμυνας	287	352	346	-6	352	352	0	352	359	7	352	355	3
Γεωργίας	223	239	237	-2	224	225	1	239	232	-7	242	237	-5
Δικαιοσύνης	250	283	258	-25	294	296	2	295	303	8	305	305	0
Εμπορίου	40	38	57	19	47	48	1	47	50	3	46	59	13
Εργασίας	960	914	982	68	930	930	0	938	963	25	940	963	23
Εσωτερικών	446	501	459	-42	510	507	-3	515	513	-2	515	514	-1
Εξωτερικών	69	79	68	-11	81	82	1	81	84	3	81	82	1
Οικονομικών	1,474	1,572	1,441	-131	1,601	1,342	-259	1,687	1,406	-281	1,759	1,539	-220
Παιδείας	960	995	1,021	26	1,033	1,040	7	1,036	1,072	36	1,041	1,070	29
Μεταφορών	246	270	259	-11	290	282	-8	301	284	-17	301	284	-17
Υγείας	508	560	537	-23	573	586	13	591	616	25	600	615	15
Άλλες υπηρεσίες	159	347	165	-182	365	366	1	368	368	0	368	377	9
ΣΥΝΟΛΟ	5,622	6,150	5,830	-320	6,300	6,056	-244	6,450	6,250	-200	6,550	6,400	-150

2 Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις

Το Συμβούλιο έχοντας υπόψη τις σχετικές πρόνοιες της νομοθεσίας⁶ σε συνεδρία που έγινε στις 23 Απριλίου 2018, κατέληξε στην εκτίμηση ότι οι μακροοικονομικές προβλέψεις οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν για τη στήριξη του Στρατηγικού Πλαισίου Δημοσιονομικής Πολιτικής 2019-2021 είναι εντός των αποδεκτών ορίων. Συγκεκριμένα με επιστολή προς τον Υπουργό Οικονομικών⁷ αναφέρθηκε ότι «Το Συμβούλιο έκρινε ότι οι προβλέψεις αυτές είναι εντός των αποδεκτών ορίων και με βάση τις τελευταίες εξελίξεις και δεδομένα κρίνονται ως ικανοποιητικά συντηρητικές». Τα στοιχεία στα οποία βασίστηκε η απόφαση του Συμβουλίου, παρουσιάζονται στο Παράρτημα 1 της παρούσας έκθεσης.

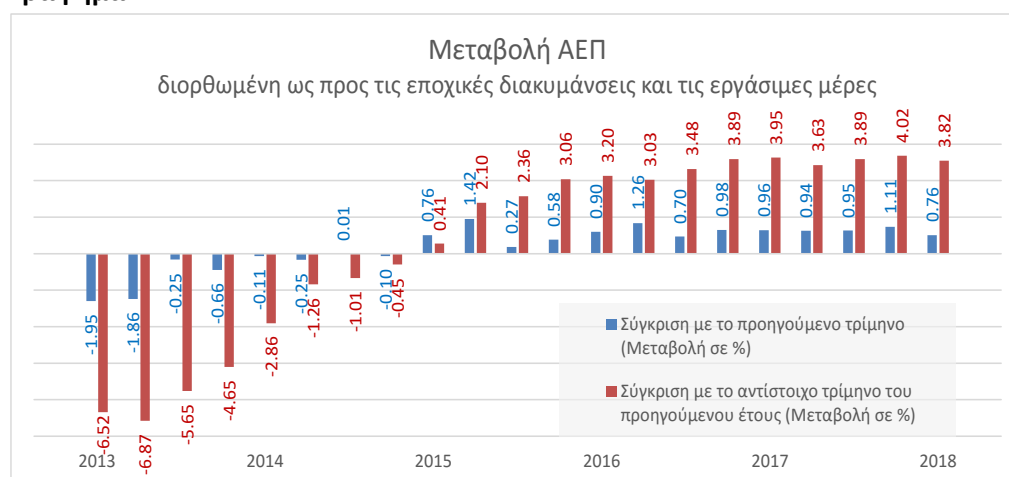
Το Συμβούλιο, μέχρι το τέλος του μηνός Απριλίου έκαστου έτους, προβαίνει σε δημοσίευση της Εαρινής Έκθεσης που περιλαμβάνει σε αξιολόγηση των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων

Άρθρο 35(1B) Περί της δημοσιονομικής ευθύνης και του δημοσιονομικού πλαισίου νόμος

Οι δημοσιονομικές προβλέψεις καλύπτονται στο προηγούμενο κεφάλαιο της Έκθεσης «Ανώτατα όρια, δημοσιονομικά αποτελέσματα και προβλέψεις». Οι δημοσιονομικοί στόχοι που έχουν τεθεί, όπως και οι μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις στις οποίες βασίστηκαν οι στόχοι κρίνονται ως εφικτοί με την επιφύλαξη ότι δεν θα υπάρξει διαφοροποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής της κυβέρνησης όπως ούτε και του εξωτερικού περιβάλλοντος.

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία επιβεβαιώνουν τη θετική πορεία της οικονομίας και τη δυνατότητα επίτευξης των στόχων που έχουν καθοριστεί όπως και της τήρησης των σχετικών Κανονισμών. Σύμφωνα με τα στοιχεία των στατιστικών υπηρεσιών Κύπρου (CyStat) και ΕΕ (Eurostat) το πρώτο τρίμηνο το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 3,8% (Γράφημα 1).

Γράφημα 1

6 Άρθρο 35(2) του Περί της Δημοσιονομικής Ευθύνης και του Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμο «Ο Υπουργός κοινοποιεί στο Συμβούλιο 2 εβδομάδες πριν από τη δημοσίευση των εγγράφων που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, τα στοιχεία και τις υποθέσεις των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων που στηρίζουν το Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής και το Συμβούλιο παρέχει εκτίμηση των μακροοικονομικών προβλέψεων με επιστολή του προς τον Υπουργό εντός πέντε (5) ημερών από την ημερομηνία κοινοποίησης.

7 <http://www.fiscalcouncil.gov.cy/fiscalcouncil/fiscalcouncil.nsf/All/7328E934944B8AF7C22582860027A7D8?OpenDocument>

3 Μακροοικονομικοί κίνδυνοι και μεταρρυθμίσεις

Η γρηγορότερη της αναμενόμενης εξόδου από το Μνημόνιο (Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής-ΠΟΠ), η υπερκάλυψη των δημοσιονομικών στόχων που είχαν διαχρονικά καθοριστεί και η καταγραφή ψηλότερων των προβλεπόμενων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα στην αναβολή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων. Το Συμβούλιο τονίζει ότι πέραν των μέτρων και ενεργειών που έχουν ληφθεί από το Δημόσιο και από τον Ιδιωτικό τομέα, η κυπριακή οικονομία έχει βοηθηθεί από παράγοντες που δεν πρέπει να θεωρούνται ότι θα συνεχίσουν να υφίστανται. Μεταξύ άλλων, **το ευνοϊκό εξωτερικό περιβάλλον, η χαλαρή νομισματική πολιτική από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η πολιτική προσέγγισης επενδύσεων μέσα από σχέδια όπως αυτό της «Παραχώρησης της κυπριακής υπηκοότητας με κατ' εξαίρεση πολιτογράφηση σε αλλοδαπούς επιχειρηματίες/ επενδυτές»** μπορεί και θα πρέπει να αναμένεται ότι θα τερματιστούν. Η συνέχιση και αύξηση της εξάρτησης της οικονομίας σε αυτούς του παράγοντες αναπόφευκτα θα προκαλέσουν τα αρνητικά αποτελέσματα της **Ολλανδικής Ασθένειας**. Η ανάγκη ενίσχυσης της ρευστότητας της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, δείχνουν από την μια το πόσο ευκολότερα μπορεί να παρεμβαίνει σταθεροποιητικά ένα κράτος που πραγματοποιεί δημοσιονομικά πλεονάσματα αλλά από την άλλη πόσο εύκολα απρόσμενοι παράγοντες μπορεί να ανατρέψουν τη θετική εικόνα.

Διαχρονικά οι εκθέσεις ανταγωνιστικότητας διαφόρων οργανισμών αναδεικνύουν τα σοβαρά προβλήματα και προκλήσεις της κυπριακής οικονομίας. Παράλληλα τονίζουν την άμεση ανάγκη αντιμετώπισης τους μέσω μεταρρυθμίσεων. **Το Συμβούλιο θεωρεί ότι οι κίνδυνοι που προαναφέρθηκαν σε συνδυασμό με το πολύ ψηλό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος καθιστούν την κυπριακή οικονομία ιδιαίτερα ευάλωτη σε απρόσμενες αναταράξεις ή σε σημαντικές διαφοροποιήσεις του οικονομικού περιβάλλοντος, δεν της αφήνουν ιδιαίτερα περιθώρια αντίδρασης, γι' αυτό και είναι αναγκαία η επαναφορά και επιτάχυνση της διαδικασίας μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο, χρηματοπιστωτικό και ιδιωτικό τομέα. Οι ισχυρότεροι των αναμενόμενων ρυθμοί ανάπτυξης και η υπερκάλυψη των δημοσιονομικών στόχων δεν πρέπει να εκληφθούν ως παράγοντες τερματισμού των μεταρρυθμίσεων αλλά ως ευκαιρία προώθησής τους. Οι μεταρρυθμίσεις σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης έχουν λιγότερο δυσάρεστες συνέπειες στους πολίτες από αυτές που επιβάλλονται εν μέσω κρίσεων. Η μεταρρύθμιση θα πρέπει να είναι μια συνεχής διαδικασία που θα καλύπτει όλους τους τομείς της οικονομίας. Μεταξύ άλλων οι βασικοί τομείς και οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κυπριακή οικονομία αφορούν:**

- Τις μακροοικονομικές ανισορροπίες όπως αναδεικνύονται μέσα από τη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- Το σύστημα δικαιοσύνης και η επίδραση στο χρηματοπιστωτικό τομέα και στα ακίνητα
- Το θεσμικό πλαίσιο αποταμίευσης και συνταξιοδότησης
- Το εκπαιδευτικό σύστημα
- Το κρατικό μισθολόγιο
- Την απώλεια μεριδίων από CΥΤΑ και τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιών

Όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις σε άλλους τομείς (π.χ. ΓΕΣΥ) ή εξελίξεις (π.χ. επίλυση του Κυπριακού και άντληση εσόδων από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων) το Συμβούλιο παραπέμπει στις προηγούμενες εκθέσεις και παρεμβάσεις του και τονίζει ότι αυτές πάντα θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την επίδραση τους στα δημόσια οικονομικά.

3.1 Μακροοικονομικές ανισορροπίες

Η κρίση έχει αναδείξει αρκετές από τις μακροοικονομικές ανισορροπίες που αντιμετώπιζε η κυπριακή οικονομία. Παρά τα διορθωτικά μέτρα και τον περιορισμό κάποιων εκ των ανισορροπιών παραμένουν σημαντικές προκλήσεις.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διαδικασίας Μακροοικονομικών Ανισορροπιών (DMA) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διεξάγεται κατά το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο⁸ και παρουσιάζονται στον πιο κάτω πίνακα, η μείωση των μισθών και της κατανάλωσης που ακολούθησαν την κρίση έχουν βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας και περιορίσει σημαντικά το διαχρονικά ψηλό έλλειμμα στο λογαριασμό τρεχουσών συναλλαγών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

Πίνακας αποτελεσμάτων DMA για την Κύπρο (ΕΜΕ 2018)

			Κατώτατα όρια	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Εξωτερικές ανισορροπίες και ανταγωνιστικότητα	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, % του ΑΕΠ	Μέσος όρος 3 ετών	-4 %/6 %	-7,7	-7,1	-5,0	-5,1	-3,6	-3,6
	Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση	% του ΑΕΠ	-35 %	-129,9	-129,1	-138,7	-147,0	-145,0	-127,8
	Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία - 42 εμπορικοί εταίροι, αποπληθωριστής ΕνΔΤΚ	% μεταβολή 3ετίας	±5 % (ΖΕ) ±11 % (εκτός ΖΕ)	-3,0	-5,9	-0,8	-1,7	-6,1	-6,5
	Μερίδια εξαγωγικών αγορών - % των παγκόσμιων εξαγωγών	% μεταβολή 5ετίας	-6 %	-11,4e	-21,7e	-14,9	-23,8	-11,9	-3,0
	Δείκτης ονομαστικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	% μεταβολή 3ετίας	9 % (ΖΕ) 12 % (εκτός ΖΕ)	9,4	3,2	-2,1	-7,6	-10,6	-6,2p
Εσωτερικές ανισορροπίες	Δείκτης τιμών κατοικιών (2015=100), αποπληθωρισμένος	% μεταβολή 1 έτους	6 %	-4,5p	-5,3p	-4,1p	-1,3p	0,3bp	1,6
	Πιστωτικές ροές ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένες	% του ΑΕΠ	14 %	13,0	16,5	-13,3	-0,3	4,1	10,2p
	Χρέος ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένο	% του ΑΕΠ	133 %	321,6	328,1	340,1	352,5	353,5	344,6p
	Ακαθάριστο χρέος γενικής κυβέρνησης	% του ΑΕΠ	60 %	65,7	79,7	102,6	107,5	107,5	107,1
Δείκτες απασχόλησης	Ποσοστό ανεργίας	Μέσος όρος 3 ετών	10 %	6,5	8,7	11,9	14,6	15,7	14,7
	Συνολικές υποχρεώσεις χρηματοπιστωτικού τομέα, μη ενοποιημένες	% μεταβολή 1 έτους	16,5 %	-6,1	6,3	-15,3	-3,7	11,1	0,7
	Ποσοστό δραστηριότητας - % του συνολικού πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών	μεταβολή 3ετίας σε ε.μ.	-0,2 ε.μ.	-0,1	0,5b	0,0	0,8	0,4	-0,2
	Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας - % του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών	μεταβολή 3ετίας σε ε.μ.	0,5 ε.μ.	1,1	3,0	4,8	6,1	3,2	-0,3
	Ποσοστό ανεργίας των νέων - % του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών	μεταβολή 3ετίας σε ε.μ.	2 ε.μ.	13,4	13,9	22,3	13,6	5,1	-9,8

Επεξήγηση συμβόλων : b= διακοπή στη χρονική σειρά, e = εκτίμηση, p= προσωρινά στοιχεία

1) Στον παρόντα πίνακα εμφανίζονται τα δεδομένα όπως δημοσιεύτηκαν στην έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης του 2018, στην οποία η ημερομηνία αναφοράς είναι η 24η Οκτωβρίου 2017. Σημειωτέον, συνεπώς, ότι τα αριθμητικά στοιχεία του παρόντος πίνακα μπορεί να διαφέρουν από πιο πρόσφατα στοιχεία που δίδονται σε άλλα σημεία του ανά χείρας εγγράφου. 2) Επσημαίνονται με διαφορετικό χρώμα τα στοιχεία που ξεπερνούν τα κατώτατα όρια της έκθεσης του μηχανισμού επαγρύπνησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, «Στατιστικό παράρτημα της έκθεσης του μηχανισμού επαγρύπνησης 2018», SWD(2017) 661.

Η ανάκαμψη της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένης της κατανάλωσης όπως και μια σημαντική αύξηση στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων μπορεί να ανατρέψουν αυτή την πορεία. Επιπρόσθετα η σημαντικά αρνητική εξωτερική επενδυτική θέση της Κύπρου, ο υπερβολικά ψηλός δημόσιος και ιδιωτικός δανεισμός και το εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό ιδιωτικής αποταμίευσης περιορίζουν σημαντικά τη δυνατότητα αντίδρασης και αποτελεσματικής αντιμετώπισης του οποιουδήποτε εξωτερικού σοκ.

Πτωτική πορεία, αλλά με αργούς ρυθμούς καταγράφει και το ιδιωτικό χρέος. Από το 353,5% του ΑΕΠ που ήταν το 2015 μειώθηκε στο 344,6% το 2016, με το 79% να αφορά χρέος Οντοτήτων Ειδικού Σκοπού. Το κυβερνητικό χρέος μετά την έκδοση ομολόγου για την στήριξη ρευστότητας της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας επανήλθε στο 110% και αναμένεται να ακολουθήσει πτωτική πορεία, παραμένει όμως σε ψηλά επίπεδα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΔΜΑ το έλλειμμα στον λογαριασμό τρεχουσών συναλλαγών της Κύπρου περιορίστηκε στο 3,6% του ΑΕΠ κατά το 2016, από διψήφιος που ήταν προ της κρίσης. Μέχρι τα μέσα του 2017, σύμφωνα με στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου αυξήθηκε στο 6,9%. Σημαντικός παράγοντας της αύξησης είναι η εισαγωγή προϊόντων /υλικών που χρησιμοποιούνται στον κατασκευαστικό τομέα και ειδικότερα για την ανέγερση μονάδων που πωλούνται σε ξένους επενδυτές. Η καθαρή επενδυτική θέση έχει βελτιωθεί, από -147% του ΑΕΠ το 2014 στο -127,8% το 2016, με το 60% του ποσού να αφορά Οντότητες Ειδικού Σκοπού. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν ένδειξη μειωμένης ανταγωνιστικότητας.

Το Συμβούλιο θεωρεί ότι παρά τις βελτιώσεις στις μακροοικονομικές ανισορροπίες αυτές συνεχίζουν να υφίστανται και δεν αποκλείεται με την ενίσχυση της κατανάλωσης ή από εξωγενείς παράγοντες να επιδεινωθούν. Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης μελλοντικών κινδύνων είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας με διαθρωτικές τομές τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα, όπως και ο περιορισμός του συνολικού δανεισμού.

Αναφορά σε συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις γίνεται στη συνέχεια της παρούσας έκθεσης.

3.2 Περιουσιακά δικαιώματα- Σύστημα Δικαιοσύνης- Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Οι αδυναμίες στην κατοχύρωση των περιουσιακών δικαιωμάτων λόγω του μη ύπαρξης ενός αποτελεσματικού συστήματος δικαιοσύνης, όσο και στις μεγάλες καθυστερήσεις στην έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας, επηρεάζουν αρνητικά την αξία των ακινήτων. **Το Συμβούλιο έχει την άποψη ότι η μεταρρύθμιση του συστήματος δικαιοσύνης αλλά και του συστήματος έκδοσης τίτλων ιδιοκτησίας πρέπει να αποτελέσουν μέρος της προσπάθειας για επίλυση του προβλήματος του ψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων.** Αποτελεσματικές μεταρρυθμίσεις σε αυτούς του δύο τομείς θα βελτιώσουν την οικονομική αξία των ακινήτων και θα περιορίσει τις ζημιές που οι δανειολήπτες και οι δανειστές θα έχουν να μοιραστούν.

Το πλαίσιο αφερεγγυότητας

Οι προαναφερθείσες αδυναμίες αναγνωρίστηκαν και επισημάνθηκαν από αριθμό οργανισμών και φορέων. Στη δήλωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας⁹ μετά το τέλος της τέταρτης αξιολόγησης της Κυπριακής Οικονομίας από την έξοδο από το ΠΟΠ στις 23 Μαρτίου 2018, διατυπώνεται ξεκάθαρα ότι : «*δεδομένης της πρωταρχικής επίπτωσής της στη λειτουργία της οικονομίας και της στενής σχέσης της με τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, απαιτείται ταχεία ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης του δικαστικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένης της σύστασης εμπορικού δικαστηρίου, επικαιροποίησης των κανόνων πολιτικής δικονομίας και υιοθέτησης νομοθεσίας για τη βελτίωση της επιβολής των απαιτήσεων*». Επιπλέον, στη δήλωση του ΔΝΤ¹⁰ σχετικά με την ίδια αποστολή επισημαίνεται ότι "η τροποποίηση των νομικών πλαισίων για την αφερεγγυότητα και κατάσχεση μπορεί να υποστηρίξει αυτόν τον στόχο (Μείωση των δανειακών υποχρεώσεων) με την παροχή κινήτρων στους δανειολήπτες να συνεργάζονται με τράπεζες για την επίτευξη αμοιβαία αποδεκτών λύσεων αναδιάρθρωσης βασισμένων σε εμπορικούς όρους".

Σε συνέντευξή της στο Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων, η πρόεδρος του Εποπτικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κα. Daniele Nouy δήλωσε πως «*αναμφισβήτητα, η πώληση δανείων μπορεί να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την αντιμετώπιση του υψηλού επιπέδου των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Ωστόσο, για να καταστεί εφικτό, είναι σημαντικό να υπάρχει ένα κατάλληλο νομικό πλαίσιο και μια υποδομή εξυπηρέτησης. Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί στο θεσμικό πλαίσιο που αφορά, το πολύ υψηλό επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξακολουθεί να αποτελεί βασική ευπάθεια της κυπριακής οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος και επηρεάζει την ικανότητα των τραπεζών να πραγματοποιούν τη λειτουργία της διαμεσολάβησης σε πιστώσεις. Επομένως, είναι απαραίτητο να επιταχυνθεί η επίλυση του προβλήματος των ΜΕΔ. Αυτό συνεπάγεται την ανάγκη χρήσης όλων των διαθέσιμων μέσων, τα οποία πρέπει να θεωρηθούν ως συμπληρωματικά και όχι ως εναλλακτικά. Για να ενισχυθεί η χρήση των πλαισίων αφερεγγυότητας και κατάσχεσης, οι σχετικές νομικές διαδικασίες πρέπει να γίνουν πολύ απλούστερες, πιο σύντομες και συνεπώς πιο αποτελεσματικές*».

9 https://ec.europa.eu/info/news/economy-finance/statement-staff-european-commission-and-european-central-bank-following-fourth-post-programme-surveillance-pps-mission-cyprus-2018-mar-23_el

10 <http://www.imf.org/en/News/Articles/2018/03/30/ms033018-cyprus-staff-concluding-statement-of-the-second-post-program-monitoring-mission>

Καθυστέρηση έκδοσης τίτλων ιδιοκτησίας

Παρόλο που το πρόβλημα έχει αναγνωρισθεί και κάποια πρόοδος έχει επιτευχθεί, εντούτοις φαίνεται να συνεχίζει το φαινόμενο στην καθυστέρηση έκδοσης τίτλων ιδιοκτησίας από την αρμόδια αρχή. Στην τελευταία έκθεση του Γενικού Ελεγκτή αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας ημερομηνίας 27/3/2018¹¹ “επισημαίνεται ότι για την περίοδο Ιανουαρίου 2017 – Ιούνιο 2017, παρόλο που με βάση το Μνημόνιο Συναντίληψης θα πρέπει να εκδίδονται τουλάχιστον 3.000 τίτλοι μηνιαίως, εκδόθηκαν συνολικά 4.215 μόνο (3.082 αφορούν μνημονιακή υποχρέωση), ενώ εξακολουθεί να εκκρεμεί πολύ μεγάλος αριθμός τίτλων ιδιοκτησίας. Σημειώνεται επίσης ότι, παρά τις τροποποιήσεις στη σχετική νομοθεσία που σημειώθηκαν την περίοδο 2011-2016, δεν φαίνεται να προχωρά με γοργούς ρυθμούς η διαδικασία έκδοσης τίτλων, ούτε και η μεταβίβαση των ακινήτων στους εγκλωβισμένους αγοραστές”.

Επιχειρηματικό περιβάλλον

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κύπρος καταγράφονται και σε εκθέσεις διεθνών οργανισμών που ασχολούνται με θέματα ανταγωνιστικότητας. Στην Παγκόσμια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας 2017-2018 (**Global Competitiveness Report 2017-2018**¹²), του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ, στο κεφάλαιο «Δικαιοσύνη» η Κύπρος με βαθμό 4,74 κατατάσσεται 40^η από τις 137 χώρες όσον αφορά στην ανεξαρτησία, αλλά με βαθμό 3,30 κατατάσσεται μόλις 85^η σε θέματα «αποτελεσματικότητας του νομικού θεσμικού πλαισίου

Πίνακας 4

Έκθεση "Doing Business" 2010-2018					
	2010		2018		
	Μέρες	Βαθμίδα	Μέρες	Βαθμίδα	
Σύσταση επιχείρησης	8	25	6	50	
Άδειες οικοδομής	677	77	507	120	
Εγγραφή περιουσίας	34	64	137	92	
Επιβολή συμμόρφωσης σύμβασης	735	107	1100	138	
Γενική κατάταξη		40		53	
2018 full scoreboard for Cyprus					
CYPRUS		Europe & Central Asia		GNI per capita (US\$)	
Ease of doing business rank (1-190)	53	Overall distance to frontier (DTF) score (0-100)	71.63	Population	1,170,125
Starting a business (rank)	50	Getting credit (rank)	68	Trading across borders (rank)	45
DTF score for starting a business (0-100)	91.19	DTF score for getting credit (0-100)	60.00	DTF score for trading across borders (0-100)	88.44
Procedures (number)	5	Strength of legal rights index (0-12)	7	Time to export	
Time (days)	6	Depth of credit information index (0-8)	5	Documentary compliance (hours)	2
Cost (% of income per capita)	12.4	Credit bureau coverage (% of adults)	72.9	Border compliance (hours)	18
Minimum capital (% of income per capita)	0.0	Credit registry coverage (% of adults)	0.0	Cost to export	
				Documentary compliance (US\$)	50
Dealing with construction permits (rank)	120	Protecting minority investors (rank)	43	Border compliance (US\$)	300
DTF score for dealing with construction permits (0-100)	63.99	DTF score for protecting minority investors (0-100)	63.33	Time to import	
Procedures (number)	8	Extent of disclosure index (0-10)	8	Documentary compliance (hours)	2
Time (days)	507	Extent of director liability index (0-10)	4	Border compliance (hours)	15
Cost (% of warehouse value)	1.1	Ease of shareholder suits index (0-10)	7	Cost to import	
Building quality control index (0-15)	11.0	Extent of shareholder rights index (0-10)	6	Documentary compliance (US\$)	50
		Extent of ownership and control index (0-10)	6	Border compliance (US\$)	335
		Extent of corporate transparency index (0-10)	7		
Getting electricity (rank)	67	Paying taxes (rank)	44	Enforcing contracts (rank)	138
DTF score for getting electricity (0-100)	78.32	DTF score for paying taxes (0-100)	80.59	DTF score for enforcing contracts (0-100)	48.59
Procedures (number)	5	Payments (number per year)	28	Time (days)	1,100
Time (days)	137	Time (hours per year)	127	Cost (% of claim)	16.4
Cost (% of income per capita)	133.2	Total tax and contribution rate (% of profit)	22.7	Quality of judicial processes index (0-18)	8.0
Reliability of supply and transparency of tariffs index (0-8)	8	Postfiling index (0-100)	76.07		
Registering property (rank)	92	Resolving insolvency (rank)	21	DTF score for resolving insolvency (0-100)	78.46
DTF score for registering property (0-100)	63.41	Time (years)	1.5	Cost (% of estate)	14.5
Procedures (number)	7	Recovery rate (cents on the dollar)	73.2	Strength of insolvency framework index (0-16)	12.5
Time (days)	9				
Cost (% of property value)	10.4				
Quality of land administration index (0-30)	23.0				

Doing Business ιστοσελίδα

<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2018>

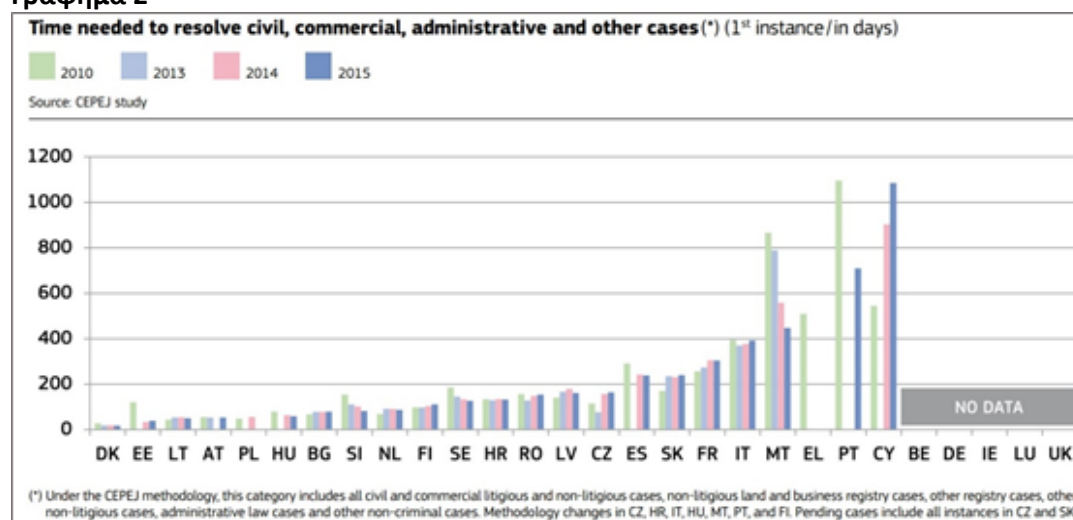
11 <http://www.audit.gov.cy/audit/audit.nsf/All/A4FB16649EB7F81EC22582130031622A>

12 <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

στην επίλυση διαφορών». Ανάλογη έκθεση από τη Διεθνή τράπεζα (Doing Business Report), όχι μόνο επιβεβαιώνει την πιο πάνω αδυναμία, αλλά διαπιστώνει και επιδείνωση του φαινομένου. Στην έκθεση του 2010 (η πρώτη φορά που συμπεριλήφθηκε η Κύπρος στην έκθεση) η Κύπρος βρισκόταν στην 40^η θέση ενώ το 2018 έπεσε στην 53^η (βλέπε Πίνακα 4).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Επιτροπή) στην έκθεση της για την αποτελεσματικότητα των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης στην ΕΕ διαπιστώνει και αυτή τις μεγάλες καθυστερήσεις στο κυπριακό θεσμικό πλαίσιο. Στην τελευταία έκθεση με θέμα «Πίνακας βαθμολογίας στη Δικαιοσύνη 2017» («The 2017 EU justice scoreboard»¹³) η Κύπρος βρίσκεται στην τελευταία θέση του Πίνακα «χρόνος που απαιτείται για την επίλυση αστικών, εμπορικών και άλλων υποθέσεων» (Γράφημα 2). Επιπρόσθετα στο ίδιο γράφημα φαίνεται ότι ενώ άλλες χώρες που βρέθηκαν αντιμέτωπες με παρόμοια προβλήματα με την Κύπρο κατάφεραν μέσω μεταρρυθμίσεων να βελτιώσουν το σύστημα δικαιοσύνης τους κατά την περίοδο 2010-2018, στην Κύπρο καταγράφηκε επιδείνωση της κατάστασης.

Γράφημα 2

Σύμφωνα με την ίδια έκθεση η δαπάνη της Κύπρου που αφορά στα Δικαστήρια ανέρχεται στο 0,12% του ΑΕΠ το οποίο είναι με διαφορά το χαμηλότερο στην ΕΕ και είναι μόλις το μισό του μέσου όρου. Την ίδια ώρα η Κύπρος βρίσκεται στο δεύτερο μισό του πίνακα (9^η από τέλος) στην αναλογία δικαστών ανά 100 χιλιάδες κατοίκους. Μετά την οικονομική κρίση του 2013 η αναλογία δικαστών ανά 100 κατοίκους μειώθηκε από 14 σε 11, το 2015 ανήλθε στους 15, με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο να βρίσκεται στο 20.

Η αδυναμία στο σύστημα δικαιοσύνης και οι επιπτώσεις της επαναλαμβάνονται στις τελευταίες συστάσεις της Επιτροπής¹⁴, όπου τονίζεται ότι «η αναποτελεσματικότητα του συστήματος δικαιοσύνης συνεχίζει να επηρεάζει την άμεση επίλυση των αστικών και εμπορικών υποθέσεων. Οι δυσκίνητες αστικές διαδικασίες και η αδυναμία στην εφαρμογή των αποφάσεων επιδρούν αρνητικά στην χρήση του πλαισίου εκποιήσεων από τις τράπεζες με στόχο τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων».

13 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2017_en.pdf

14 <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-specific-recommendation-commission-recommendation-cyprus-en.pdf>

Επιστημονικές Μελέτες

Η δημιουργία και επιβολή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας αποτελούν τη βάση μιας σύγχρονης οικονομίας. Έχουν διαχρονικά διεξαχθεί εκτεταμένες μελέτες από ακαδημαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς που αναδεικνύουν τη σημασία της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σε μια οικονομία.

Ο Richard E. Messick, ο οποίος προσχώρησε στην Παγκόσμια Τράπεζα το 1997 στη μελέτη του το 1999 «*Η δικαστική μεταρρύθμιση και οικονομική ανάπτυξη : μια έρευνα των προκλήσεων*», (*"Judicial Reform and Economic Development: A Survey of the Issues"*¹⁵) αναγνωρίζει τη σημασία ύπαρξης ενός υγιούς και αποτελεσματικού δικαστικού συστήματος στη χρηστή διακυβέρνηση και στην οικονομική ανάπτυξη. Μεταξύ άλλων επισημαίνει ότι «στην πιστωτική αγορά, όταν το κόστος της διοίκησης ή της εκτέλεσης είναι σημαντικό, οι δανειστές ενδέχεται να μην είναι διατεθειμένοι να δανείσουν ένα αποτελεσματικό ποσό ή, σε ορισμένες περιπτώσεις να μη δανείσουν καθόλου. Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας βελτιώνουν τη δυνατότητα των δανειοληπτών να δεσμεύουν τα περιουσιακά τους στοιχεία ως εξασφάλιση, και έτσι να χαλαρώνουν τους πιστωτικούς περιορισμούς». Επισημαίνει επίσης ότι «οι αποτελεσματικές πολιτικές στο σημερινό πλαίσιο είναι εκείνες που υποστηρίζουν τα θεσμικά όργανα που επιτρέπουν στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις να απολαμβάνουν ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας». Ο Richard E. Messick στη μελέτη του παραδέχεται τις δυσκολίες και την πολυπλοκότητα του θέματος, αλλά αναφέρει τα σημαντικά βήματα που πρέπει να γίνουν προκειμένου να επιτευχθούν τα καλύτερα αποτελέσματα. Αυτά είναι:

- Να καταστήσει τη δικαιοσύνη ανεξάρτητη
- Να επιταχυνθεί η διαδικασία επίλυσης των διαφορών
- Να ενισχυθεί η πρόσβαση σε μηχανισμούς επίλυσης διαφορών
- Να ενισχυθεί ο επαγγελματισμός ανάμεσα στους δικαστές και δικηγόρους

Η πρόσφατη κρίση εκτός από τις καθυστερήσεις στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης ανέδειξε στην περίπτωση της Κύπρου και τους κινδύνους ειδικότερα για τους αγοραστές από την καθυστέρηση στην έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας. Η αδυναμία ή η σημαντική καθυστέρηση στην έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας μπορεί να έχει άμεση και έμμεση αρνητική επίπτωση στο σύνολο της οικονομίας. Σχετική έρευνα της καθηγήτριας οικονομικών Erica Field (2007)¹⁶ κατέδειξε ότι η επιτάχυνση της έκδοσης τίτλων ιδιοκτησίας στο Περού κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 οδήγησε σε σημαντική ενίσχυση της αγοράς εργασίας για τους τότε κατοίκους αστικών παραγκουπόλεων.

Οι καθηγητές Timothy Besley και Maitreesh Ghatak στο βιβλίο τους «*Οικονομικά της ανάπτυξης*» (*"Development Economics"*¹⁷) στο κεφάλαιο «*Ιδιοκτησιακά δικαιώματα και οικονομική ανάπτυξη*» (*"Property Rights and Economic Development"*) υποστηρίζουν ότι «μη διασφαλισμένα ιδιοκτησιακά δικαιώματα εμποδίζουν την αποτελεσματικότητα και δημιουργούν εμπόδια στο εμπόριο» υποδεικνύοντας ότι «τα αποτελεσματικά κράτη σε αυτό πλαίσιο είναι αυτά τα οποία στηρίζουν τους θεσμούς που επιτρέπουν στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις να απολαμβάνουν τα ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα».

15 <http://documents.worldbank.org/curated/en/261871468320343957/pdf/766290JRN0WBRO00Box374385B00PUBLIC0.pdf>

16 Field, E. (2007). Entitled to work: Urban property rights and labor supply in Peru. *Quarterly Journal of Economics*, 122(4), 1561–1602. https://www.princeton.edu/rpds/papers/Field_Entitled_to_Work_QJE.pdf

17 <http://personal.lse.ac.uk/ghatak/handbook.pdf>

3.3 Διασφάλιση συνταξιοδοτικής επάρκειας

Η ανάγκη για ενθάρρυνση της αποταμίευσης μέσα από μια συνολική μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος στην Κύπρο θεωρείται για το Συμβούλιο επιτακτική ανάγκη, έχοντας υπόψη το διαχρονικά χαμηλό ποσοστό αποταμίευσης, το αναποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο και το ψηλό ιδιωτικό χρέος. Έχει αναφερθεί και σε προηγούμενες Εκθέσεις του Συμβουλίου και τονίζεται για ακόμη μία φορά ότι η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της επάρκειας των συντάξεων για το σύνολο των πολιτών και να προωθεί την αποταμίευση.

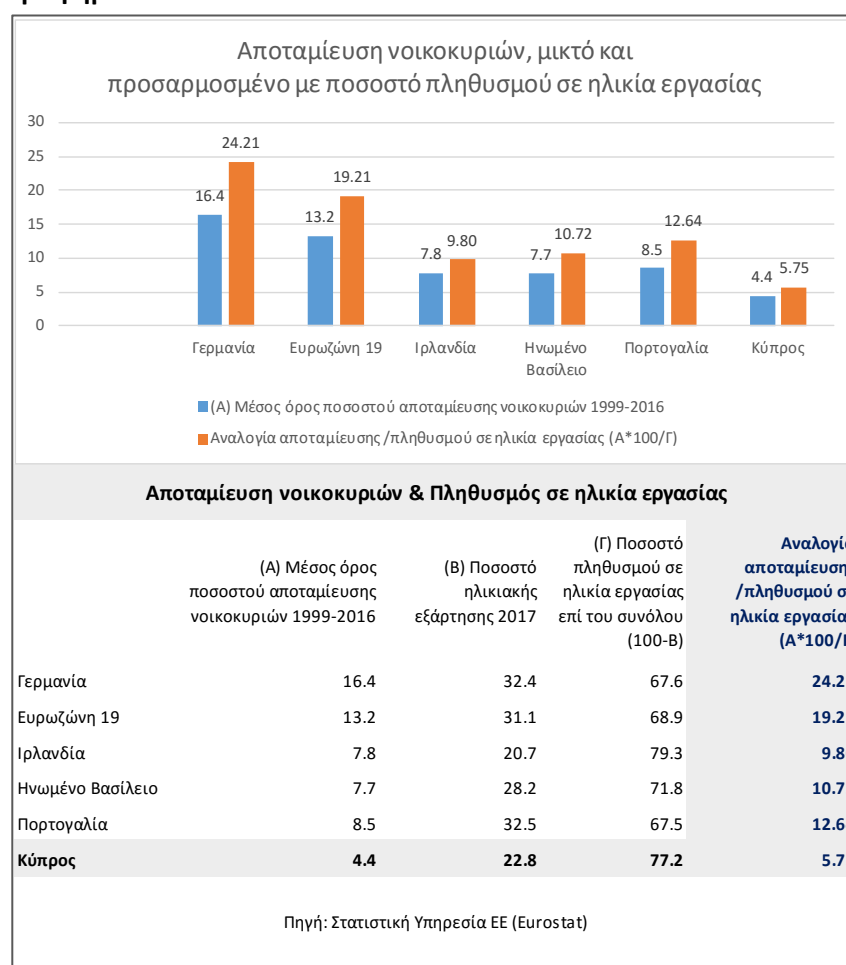
Όπως φαίνεται και στο σχετικό πίνακα (Πίνακας 3) η αποταμίευση των νοικοκυριών στην Κύπρο είναι η χαμηλότερη στην Ευρωζώνη.

Το φαινόμενο είναι ακόμη πιο ανησυχητικό εφόσον η μέση ηλικία στην Κύπρο είναι χαμηλότερη, το προσδόκιμο ζωής από τα ψηλότερα, αναλογικά μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού στην Κύπρο εργάζεται και άρα θα έπρεπε να αποταμιεύει. Στις πλείστες χώρες της

Ευρωζώνης όπου η ηλικιακή πυραμίδα έχει ωριμάσει, αναλογικά υπάρχουν περισσότεροι συνταξιούχοι που συγκριτικά καταναλώνουν αντί να αποταμιεύουν.

Τα αποθεματικά των συνταξιοδοτικών ταμείων εφόσον τα τελευταία λειτουργούν κάτω από ένα ορθολογιστικό και ισχυρά εποπτευόμενο πλαίσιο μπορούν να αποτελούν ένα υγιή μηχανισμό χρηματοδότησης της οικονομίας που θα ενθαρρύνει τις βέλτιστες επιχειρηματικές πρακτικές, περιορίζοντας την κακοδιαχείριση, την αλόγιστη κερδοσκοπία και τη δημιουργία φούσκων.

Γράφημα 3

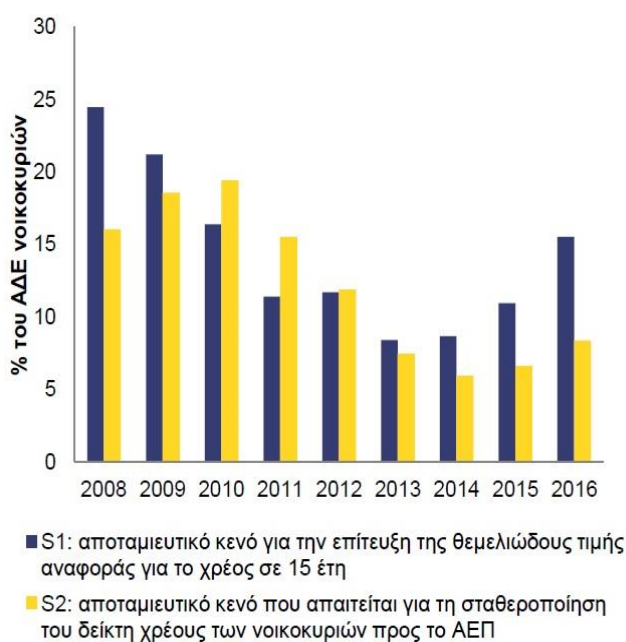
Επιπρόσθετες ανάγκες λόγω ψηλού δανεισμού

Οι προκλήσεις από το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό αποταμίευσης αναδεικνύονται και στο πρόσφατο έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (SWD 2018 211 final)¹⁸ που ετοιμάστηκε για την Κύπρο στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού εξάμηνου 2018 με τίτλο «Αξιολόγηση της προόδου σχετικά με τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών, και αποτελέσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων βάσει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1176/2011». Μεταξύ άλλων το έγγραφο τονίζει τις προκλήσεις για τη βιωσιμότητα του χρέους των νοικοκυριών εφόσον καταγράφονται αρνητικά ποσοστά αποταμίευσης.

Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι «Οι δείκτες βιωσιμότητας του χρέους αποκαλύπτουν το σημαντικό αποταμιευτικό κενό των νοικοκυριών. Το αρνητικό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών τα εμποδίζει να μειώσουν το χρέος τους σε βιώσιμα επίπεδα. Για να καταστεί σαφές αυτό, εκτιμήθηκαν δύο δείκτες μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας. Οι δείκτες βιωσιμότητας του χρέους αντιστοιχούν στη μόνιμη προσαρμογή του ποσοστού αποταμίευσης κατά τρόπον ώστε i) να φθάσει στον θεμελιώδη δείκτη αναφοράς για το χρέος εντός 15 ετών (S1) και ii) να διασφαλιστεί ότι οι καθαρές χρηματοπιστωτικές υποχρεώσεις θα εξοφληθούν τελικά (S2) (40). Από το 2016, οι πρόσθετες ετήσιες αποταμιεύσεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση με τους δύο δείκτες είναι σημαντικές, και ανέρχονται στο 15,5 % και το 8,3 % του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος (βλ. διάγραμμα 4.2.5–Γράφημα 4).»

Γράφημα 4

Διάγραμμα 4.2.5: Το αποταμιευτικό κενό των κυπριακών νοικοκυριών

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

18 <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-cyprus-en.pdf>

Βασικές αρχές μεταρρύθμισης

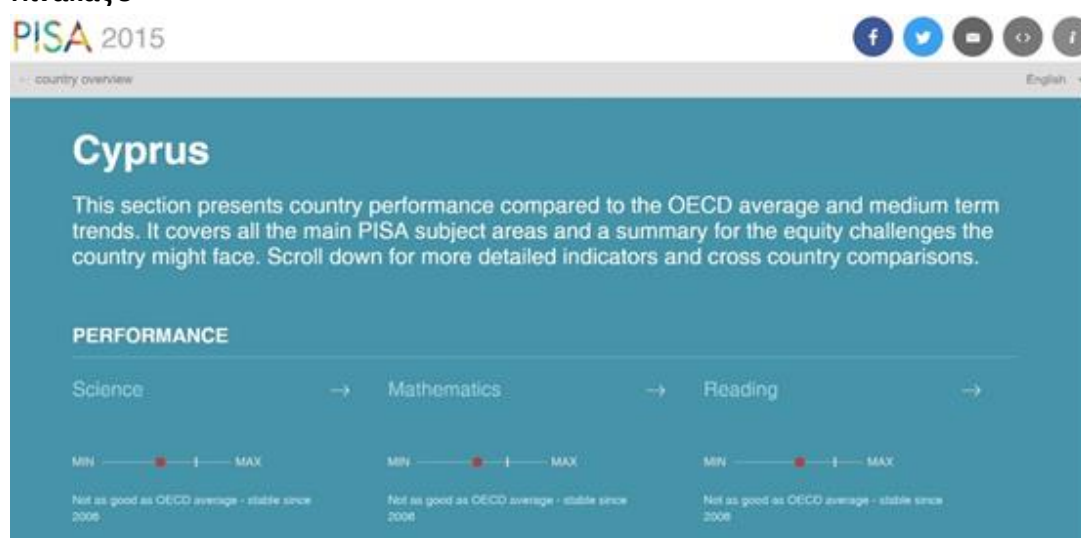
Η μεταρρύθμιση, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να συμπεριλάβει:

- Την άμεση ενίσχυση του εποπτικού πλαισίου το οποίο επαλειμμένα αποδείχθηκε ανεπαρκές στην πρόληψη φαινομένων κακής διαχείρισης συνταξιοδοτικών ταμείων. Ακόμη υπάρχουν συνταξιοδοτικά ταμεία τα οποία δεν είναι εγγεγραμμένα και άρα χωρίς ουσιαστική εποπτεία. Τέτοια φαινόμενα αποτρέπουν τους εργαζόμενους από το να συμμετάσχουν σε αυτά. Το Συμβούλιο αναγνωρίζει την πρόοδο που έχει γίνει για τη συνένωση των δύο εποπτικών αρχών του τομέα με στόχο τη δημιουργία μιας νέας αποτελεσματικής εποπτικής αρχής και καλεί για την επιτάχυνση της όλης διαδικασίας, εφόσον ο βαθμός επιτυχίας των υπόλοιπων μεταρρυθμίσεων θα εξαρτηθεί από αυτήν.
- Την υποχρεωτική συμμετοχή στο σχέδιο του πρώτου πυλώνα (Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων). Ο πρώτος πυλώνας θα πρέπει να διασφαλίζει ότι η ελάχιστη σύνταξη θα είναι καθολική και ψηλότερη από ένα ποσό που πολιτικά και τεchnοκρατικά θα καθοριστεί ότι διασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης.
- Την αυτόματη και υποχρεωτική εγγραφή εργαζομένων και επαγγελματιών κατά την έναρξη της πρώτης τους εργοδότησης σε συνταξιοδοτικά σχέδια (Δεύτερος πυλώνας). Πολιτικά μπορεί να καταστεί και υποχρεωτική η παραμονή σε αυτά.
- Τον καθορισμό ελάχιστων ποσοστών συνεισφοράς εργοδότη και εργαζόμενου που σε συνδυασμό με το σχέδιο του Ταμείου Κοινωνικής Ασφάλισης θα διασφαλίζουν ένα πολιτικά καθορισμένο ποσοστό αναπλήρωσης των απολαβών του ασφαλισμένου κατά τα χρόνια προ της συνταξιοδότησης.
- Την παροχή φορολογικών κινήτρων για την ενθάρρυνση της αποταμίευσης. Στόχος θα πρέπει να είναι αποκλειστικά η ενθάρρυνση της αποταμίευσης και όχι η είσπραξη αφορολόγητων εισοδημάτων ανεξαρτήτως ύψους.
- Τον περιορισμό ή και την απαγόρευση της ανάληψης συνταξιοδοτικών αποταμιεύσεων πριν την συνταξιοδότηση ή την ανάληψη μεγάλων εφάπαξ ποσών τον χρόνο συνταξιοδότησης. Τέτοια μέτρα μπορούν να συμπεριλαμβάνουν τον περιορισμό ή την φορολόγηση πρόωρων αναλήψεων, την αντιστροφή φορολογικών κινήτρων που τυχόν θα έχουν προσφερθεί κατά την αποταμίευση, το σημαντικό περιορισμό ή και την απαγόρευση της λήψης δανείων από τα μέλη συνταξιοδοτικών ταμείων κ.α.
- Τη δημιουργία ενός συστήματος που θα επιτρέπει στον κάθε πολίτη να επιλέγει, ακόμη και να διαμορφώνει εύκολα το συνταξιοδοτικό σχέδιο που θα κρίνει καταλληλότερο.
- Τη διευκόλυνση και ακόμη την υποχρεωτική μεταφορά της μερίδας συνταξιοδοτικών συσσωρευμένων ωφελημάτων κατά την αλλαγή εργοδότησης ή επαγγέλματος.

3.4 Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση

Σημαντικός αριθμός ακαδημαϊκών και εμπειρικών μελετών υποδηλώνουν ότι η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, δηλαδή στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση, οδηγεί σε διαχρονικά υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης για το σύνολο των πολιτών. Ωστόσο, αυτές οι μελέτες βασίζονται στην υπόθεση ότι η επένδυση βελτιώνει την ποιότητα (όπως αυτή μετριέται από το περιεχόμενο / επίπεδο) και την ποσότητα (όπως αυτή μετριέται από το ποσοστό του πληθυσμού και τη χρονική περίοδο) της εκπαίδευσης. Στην περίπτωση της Κύπρου ωστόσο, οι σημαντικά αυξημένες δαπάνες/ επενδύσεις στους τομείς της εκπαίδευσης δεν επέφεραν τα αναμενόμενα ποιοτικά αποτελέσματα. Αντίθετα, αν και η Κύπρος έχει ψηλά ποσοστά δαπανών/ επένδυσης στην εκπαίδευση, τα ποιοτικά αποτελέσματα όπως μετριοούνται από διεθνείς οργανισμούς είναι ανησυχητικά πολύ χαμηλά.

Πίνακας 5

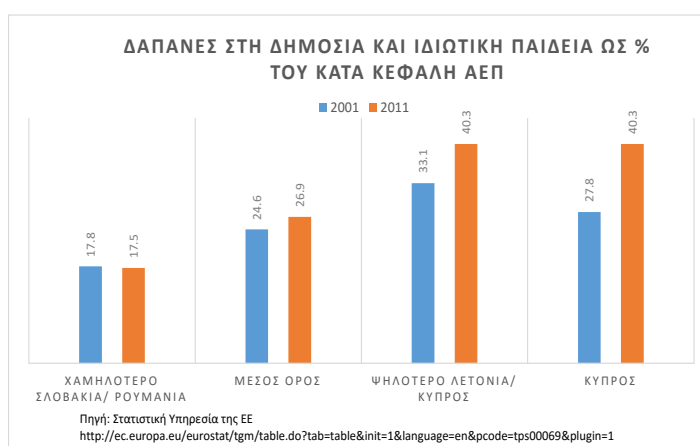

Το Συμβούλιο είναι της άποψης ότι το εκπαιδευτικό σύστημα χρειάζεται σημαντικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να επιτευχθούν διαχρονικά ψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης και να δημιουργηθούν ευκαιρίες για το σύνολο των πολιτών.

Ψηλό κόστος χαμηλές επιδόσεις

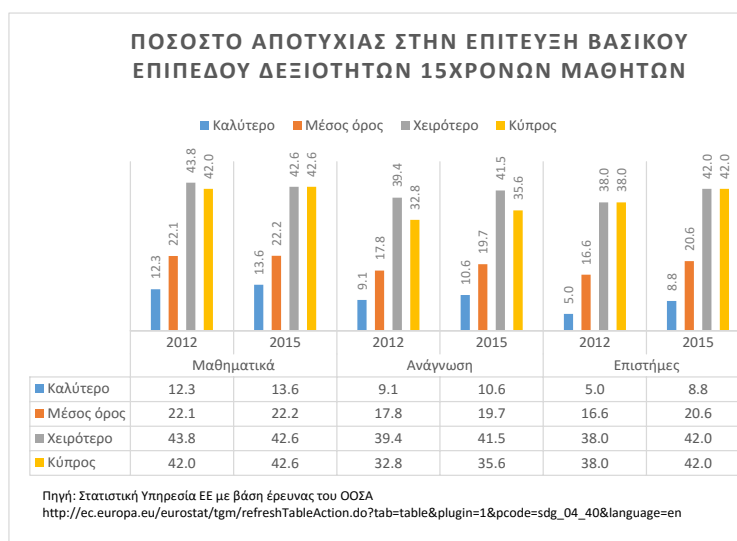
Όπως φαίνεται στο Γράφημα 5, οι δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες στην εκπαίδευση στην Κύπρο αυξήθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 2001-11 κατά 45%. Σύμφωνα με την Eurostat, η Κύπρος ήταν στην κορυφή του πίνακα, με τις δαπάνες για την εκπαίδευση να είναι 50% υψηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Γράφημα 5

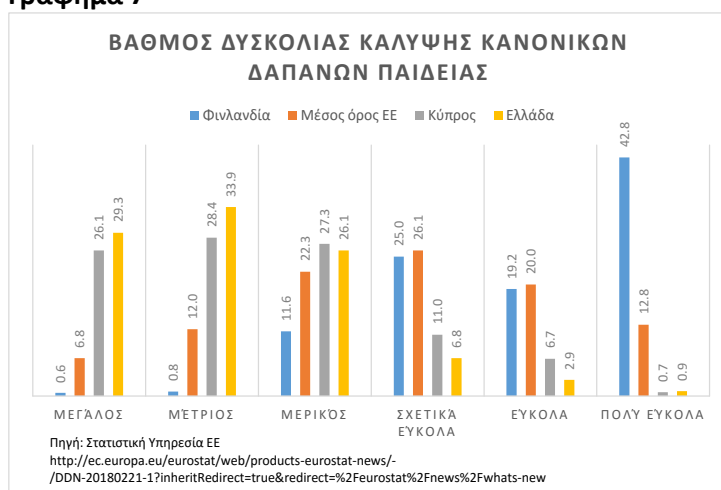

Ταυτόχρονα, τα ποιοτικά αποτελέσματα όπως μετρήθηκαν από τον ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης) δεν αντιστοιχούσαν σε αυτό το υψηλό επίπεδο δαπανών. Όπως φαίνεται στο Γράφημα 6 οι Κύπριοι φοιτητές έχουν, αν όχι το υψηλότερο, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά αποτυχίας σε όλα τα κύρια μαθήματα διδασκαλίας.

Γράφημα 6

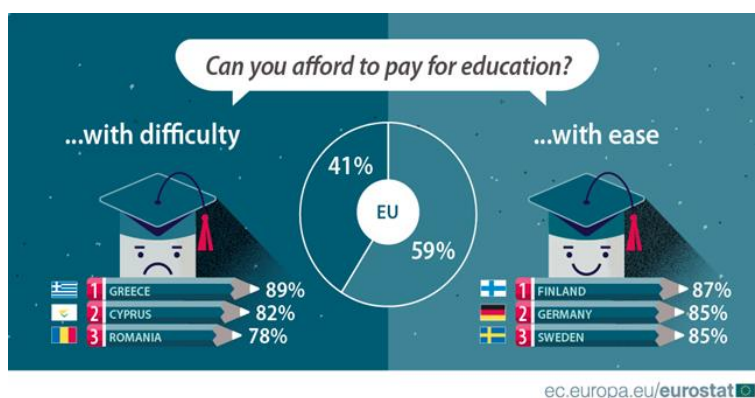
Γράφημα 7

Είναι προφανές ότι η τάση των κυπριακών νοικοκυριών να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της χαμηλής ποιότητας εκπαίδευσης με την αύξηση των δαπανών τους, δεν απέδωσε το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Αντίθετα ως αποτέλεσμα αυτής της τάσης και σύμφωνα με την Eurostat, τα κυπριακά νοικοκυριά θεωρούν πολύ πιο

δύσκολο να καλύψουν τις βασικές εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών τους από ό, τι οι ομόλογοι της ΕΕ (Βλέπε Γράφημα 7).

Ο αρνητικός αντίκτυπος των παραπάνω στοιχείων επισημάνθηκε και σε Έκθεση τεχνοκρατών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κύπρο¹⁹, η οποία καταρτίστηκε με στόχο την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών.

19 <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-cyprus-en.pdf>

Η πιο πάνω Έκθεση σημειώνει για την Κύπρο ότι «στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι δαπάνες ανά σπουδαστή είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ. Ωστόσο, οι Κύπριοι ηλικίας 15 ετών κατέχουν τη δεύτερη από το τέλος θέση σε ολόκληρη την ΕΕ στην πιο πρόσφατη έρευνα PISA (2015) που μετρά τις δεξιότητες στην επιστήμη, τα μαθηματικά και την ανάγνωση». Σημειώνει επίσης ότι «το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (ESL) παραμένει κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ, αλλά αυξήθηκε σημαντικά το 2016 (κατά 2,4 μονάδες βάσης το 2016 στο 7,6%)», ότι «η συμμετοχή στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι πολύ χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ παρά τις ευνοϊκές προοπτικές απασχόλησης των αποφοίτων της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης» και ότι «το επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παραμένει υψηλό, αλλά η συνάφεια με την αγορά εργασίας είναι χαμηλή»

Επιστημονικές Μελέτες

Οι καθηγητές Dale W. Jorgenson και Barbara M. Fraumeni του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ στη μελέτη εργασίας τους του 1992 "Επενδύσεις στην Εκπαίδευση και Οικονομική Ανάπτυξη των ΗΠΑ"²⁰, περιγράφουν ως το σημαντικότερο εύρημα τους ότι "η επένδυση σε ανθρώπινο και μη ανθρώπινο κεφάλαιο αντιπροσωπεύει το σημαντικότερο με διαφορά παράγοντα συνεισφοράς στην ανάπτυξη της αμερικανικής οικονομίας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Οι εκπαιδευτικές επενδύσεις» καταλήγουν «θα πρέπει να συνεχίσουν να κυριαρχούν στις απαιτήσεις για ταχύτερη ανάπτυξη».

Στο έγγραφο "Εκπαίδευση και οικονομική ανάπτυξη"²¹ που δημοσίευσε ο μακροοικονομολόγος του ΟΟΣΑ Robert j. Barro διαπιστώνει ότι "η ανάπτυξη είναι θετικά σχετιζόμενη με τον αριθμό των ετών σχολικής εκπαίδευσης των ενηλίκων σε δευτεροβάθμιο και ανώτερο επίπεδο. Εφόσον οι εργαζόμενοι με αυτό το εκπαιδευτικό υπόβαθρο θα είναι συμβατοί με τις νέες τεχνολογίες, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν το σημαντικό ρόλο της διάδοσης της τεχνολογίας καθόλη τη διαδικασία της ανάπτυξης» και συνεχίζει «τα αποτελέσματα των εξετάσεων στην επιστήμη έχουν ιδιαίτερα ισχυρή θετική σχέση με την οικονομική ανάπτυξη. Δεδομένης της ποιότητας της εκπαίδευσης, όπως αυτή μετριέται από τις βαθμολογίες των εξετάσεων, της ποσότητας της σχολικής φοίτησης - η οποία μετριέται με τον αριθμό ετών συμμετοχής στη δευτεροβάθμια και ανώτερη εκπαίδευση – αυτή εξακολουθεί να συνδέεται θετικά με τη μελλοντική ανάπτυξη. Ωστόσο, η επίδραση της ποιότητας του σχολείου είναι πολύ πιο σημαντική από την ποσοτική».

20 <http://www.jstor.org/stable/pdf/3440246.pdf>

21 <http://www.oecd.org/education/innovation-education/1825455.pdf>

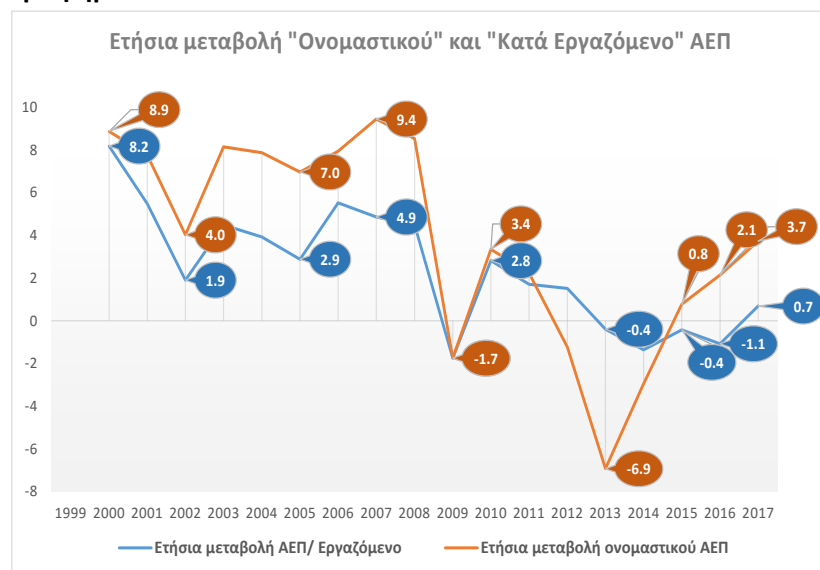
3.5 Μηχανισμός καθορισμού απολαβών στο δημόσιο τομέα

Η έξοδος από το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ) και η επίτευξη ψηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης όπως αναμενόταν αύξησε τις πιέσεις για παραχώρηση αυξήσεων και άλλων ωφελημάτων κυρίως στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα. Η προσπάθεια διαμόρφωσης ενός μηχανισμού καθορισμού των απολαβών στη δημόσια υπηρεσία κατέληξε σε μια συμφωνία μεταξύ εργοδοτικής πλευράς και συνδικαλιστών οργανώσεων η οποία ουσιαστικά περιορίζει την ετήσια αύξηση του κρατικού μισθολογίου σε ποσοστό όχι μεγαλύτερο του ρυθμού αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ.

Το Συμβούλιο επαναλαμβάνει τη θέση ότι το μέγιστο όριο παραχώρησης μισθολογικών αυξήσεων έως και ίσο με το ρυθμό αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ που έχει καθοριστεί μεταξύ της Κυβέρνησης και των συνδικαλιστικών οργανώσεων του δημόσιου τομέα, θα πρέπει να αποτελεί μόνο ασφαλιστική δικλίδα, στα πλαίσια ενός μεσοπρόθεσμου σχεδιασμού για τη συγκράτηση των κρατικών δαπανών. Δεν πρέπει να αποτελέσει σημείο αναφοράς ή μηχανισμό καθορισμού αυξήσεων, εφόσον πιθανόν να οδηγήσει σε λανθασμένες παραχωρήσεις που θα επηρεάσουν τα δημόσια οικονομικά και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Τα ιστορικά στοιχεία καταδεικνύουν το πόσο προβληματικός μπορεί να καταστεί ένας τέτοιος μηχανισμός.

Η διαχρονική εξέλιξη του ΑΕΠ και του κατά κεφαλή ΑΕΠ (βλέπε Γράφημα 8, το οποίο έχει δημοσιευτεί στη Φθινοπωρινή Έκθεση 2017), δείχνει τη διαχρονική διαφορά των δύο και

Γράφημα 8

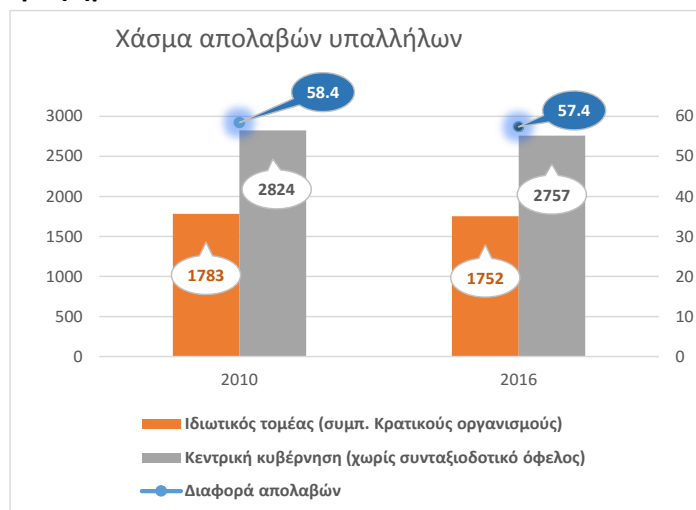
αναδεικνύει τις αδυναμίες ενός τέτοιου μηχανισμού. Στο γράφημα αυτό φαίνεται ξεκάθαρα ότι με εξαίρεση τη χρονιά που εφαρμόστηκε το ΠΟΠ και που είχαν ληφθεί δραστικά μέτρα, ο ρυθμός μεταβολής του κατά εργαζόμενου ΑΕΠ ήταν διαχρονικά μικρότερος του

ονομαστικού ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ. Το ΑΕΠ εν μέρει μπορεί, έχει και συνεχίζεται να αυξάνεται και λόγω της αύξησης του εργατικού δυναμικού και όχι αποκλειστικά λόγω της παραγωγικότητας.

Η παραχώρηση αυξήσεων σε μια ομάδα πληθυσμού, στη συγκεκριμένη περίπτωση στους εργαζόμενους στο δημόσιο τομέα, με βασικό κριτήριο το ρυθμό αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε διεύρυνση του ήδη μεγάλου χάσματος μεταξύ των απολαβών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, όπως φαίνεται στο σχετικό γράφημα που έχει δημοσιευτεί στη Φθινοπωρινή Έκθεση 2017. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας (Γράφημα 9: Χάσμα απολαβών υπαλλήλων.

Την περίοδο 2004-2017 το ονομαστικό ΑΕΠ της Κύπρου είχε αυξηθεί κατά 46,5%, ενώ το κατά εργαζόμενο ΑΕΠ κατά 25,5%.

Γράφημα 9

Άλλα στοιχεία που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη συμπεριλαμβάνουν, το κατά κεφαλή ή το κατά εργαζόμενο ΑΕΠ, την ειδικότητα και τις ανάγκες της αγοράς, το βαθμό ευθύνης της κάθε θέσης, την παραγωγικότητα, τι ισχύει στον ιδιωτικό τομέα και στην υπόλοιπη Ευρωζώνη, τις δυνατότητες κάλυψης των δαπανών κ.α. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τη στατιστική υπηρεσία της ΕΕ, Eurostat²² το κρατικό μισθολόγιο στην Κύπρο ως ποσοστό του ΑΕΠ (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται τα συνταξιοδοτικά ωφελήματα των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα) μειώθηκε το 2016 στο 12,4% του ΑΕΠ από 14,6% που ήταν το 2011. Παρά τη μείωση, σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ παραμένει 24% ψηλότερο.

Το Συμβούλιο τονίζει ότι η δημιουργία ενός ορθολογιστικού και επιστημονικά καταρτισμένου μηχανισμού καθορισμού των αμοιβών και του τρόπου ανέλιξης των υπαλλήλων στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα πέραν του ότι θα συγκρατήσει τις δημόσιες δαπάνες, θα βελτιώσει τις διαδικασίες για προώθηση της αξιοκρατίας, θα ενισχύσει τη διαφάνεια μειώνοντας τη διαφθορά, θα βοηθήσει στην ανάπτυξη καλών πρακτικών διαχείρισης, θα περιορίσει τις πολιτικές πιέσεις για αλόγιστες παραχωρήσεις ωφελημάτων και θα επιτρέψει στις εκάστοτε κυβερνήσεις την αιτιολόγηση της παραχώρησης αυξήσεων όταν αυτό επιβάλλουν οι συνθήκες.

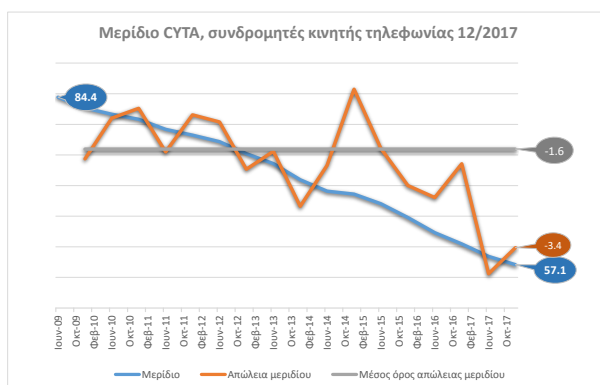
²² <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

3.6 CYTA: Συνεχίζει η απώλεια μεριδίων

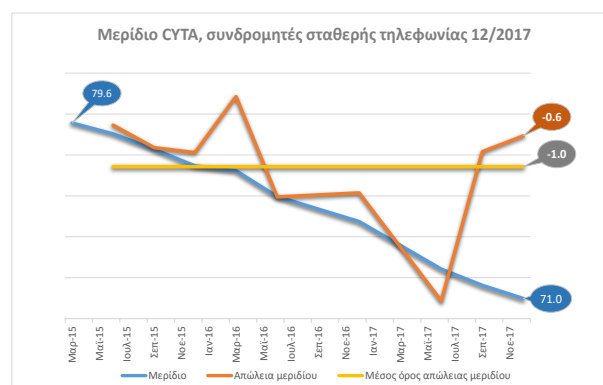
Το Συμβούλιο επαναλαμβάνει την ανησυχία του για την αδυναμία ανατροπής της τάσης απώλειας μεριδίων αγοράς και εσόδων από την CYTA και την ταυτόχρονη πίεση που ασκείται για παραχώρηση επιπρόσθετων αυξήσεων κάτι που θα επιδεινώσει σημαντικά τη θέση της. Η ουσιαστική εγκατάλειψη της προσπάθειας ιδιωτικοποίησης ή εξεύρεσης στρατηγικού επενδυτή πιθανόν θα επιδεινώσει τη θέση της και θα μειώσει την αξία της.

Η αρνητική πορεία φαίνεται ότι θα συνεχιστεί και το 2018. Αυτό διαφαίνεται από δήλωση της Προέδρου του ΔΣ της CYTA κατά την παρουσίαση του προϋπολογισμού της CYTA του 2018 στην κοινοβουλευτική Επιτροπή Οικονομικών²³ όπου ανέφερε ότι «παρά τη συνεχιζόμενη κερδοφορία το πλεόνασμα προβλέπεται μειωμένο κάτι που οφείλεται στον χαμηλότερο κύκλο εργασιών με μειωμένα έσοδα από τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες 5,5%, λόγω της διείσδυσης εναλλακτικών μέσων επικοινωνίας από διαδικτυακούς τομείς και μέσα κοινωνικής δικτύωσης». Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Επιτρόπου Ρυθμίσεως Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών και Ταχυδρομείων²⁴ και αποτυπώνονται στα γραφήματα 10 και 11 που ακολουθούν η απώλεια μεριδίων συνεχίστηκε και το 2017.

Γράφημα 10

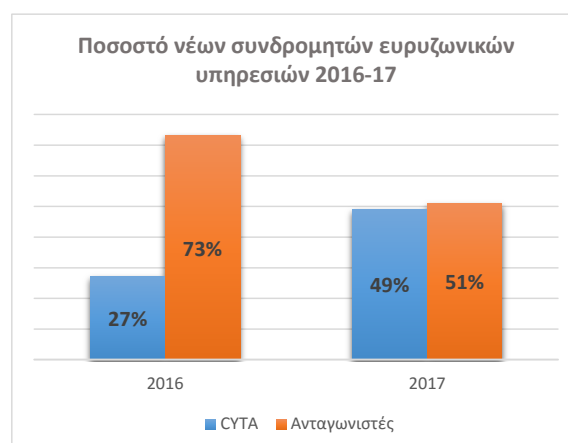
Γράφημα 11

Η CYTA φαίνεται να έχει ανατρέψει την μεγάλη απώλεια μεριδίων στους τομείς της Σταθερής Τηλεφωνίας και των Ευρυζωνικών Υπηρεσιών (Γράφημα 12) κάτι που πιθανόν οφείλεται στα σοβαρά τεχνικά προβλήματα που είχαν αντιμετωπίσει ανταγωνιστές της κατά το 2017.

Υπενθυμίζεται ότι η CYTA δεν είναι αντιμέτωπη μόνο με τον εσωτερικό ανταγωνισμό. Δυνητικές προκλήσεις και κίνδυνοι για όλες τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών αποτελούν (α) η πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προχωρήσει σε περαιτέρω φιλελευθεροποίηση της αγοράς και (β) οι εξελίξεις της τεχνολογίας και ειδικότερα στα έξυπνα τηλέφωνα και στις εφαρμογές τους.

Γράφημα 12

23 Πηγή: ΚΥΠΕ

24 <http://www.ocecpr.org.cy>

4 Δημόσιο χρέος

Οι πρόσφατες εκδόσεις δημόσιου χρέους για την ενίσχυσης της ρευστότητας της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στους καταθέτες, έχουν αυξήσει το δημόσιο χρέος κατά 2,35 δις ευρώ (12,2% του ΑΕΠ) ανεβάζοντας το κοντά στο 110% του ΑΕΠ. **Το βελτιωμένο μακροοικονομικό περιβάλλον που επιδρά θετικά στα δημόσια οικονομικά, δηλαδή στη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων θα επιτρέψει τη μείωση του δημόσιου χρέους και την τήρηση του σχετικού Κανονισμού με την προϋπόθεση ότι μέσο-μακροπρόθεσμα το σύνολο του πρωτογενούς πλεονάσματα θα διοχετεύεται για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και τις παραδοχές:**

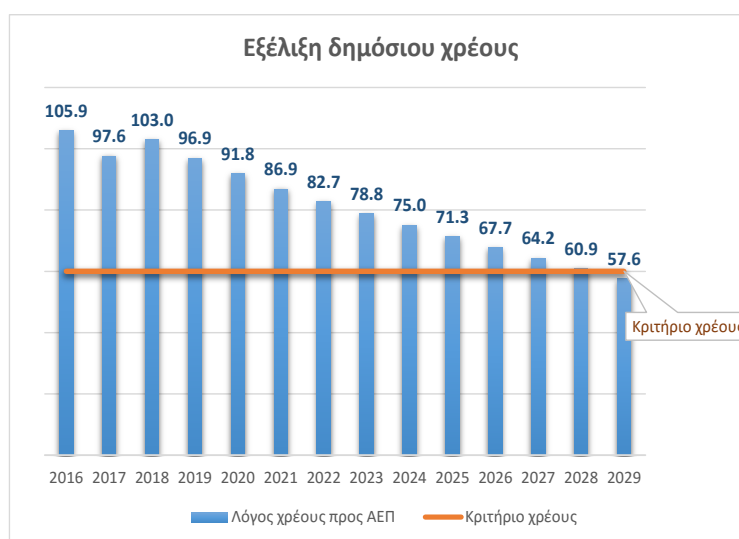
- 1) Το κόστος χρηματοδότησης θα ανέλθει στο 3,5% από 2,28% που βρίσκεται σήμερα.
- 2) Το εξωτερικό περιβάλλον δεν θα διαφοροποιηθεί σημαντικά, με τους μακροοικονομικούς δείκτες (ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ και πληθωρισμός να σταδιακά συγκλίνουν προς τις μέσο-μακροπρόθεσμες προβλέψεις του ΔΝΤ όπως καταγράφονται στις πρόσφατες εκδόσεις του Παγκόσμιες Οικονομικές Προοπτικές (World Economic Outlook²⁵) και Δημοσιονομικό Παρατηρητήριο (Fiscal Monitor²⁶),
- 3) Δεν θα υπάρξει διαφοροποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής που θα επηρεάσει την πραγματοποίηση πρωτογενούς δημοσιονομικού πλεονάσματος το οποίο επίσης θα συγκλίνει προς την πρόβλεψη του ΔΝΤ του 2,5% του ΑΕΠ και
- 4) Το χρέος θα αποπληρώνεται από τα πρωτογενή πλεονάσματα και όχι από τη σημερινή διαθέσιμη ρευστότητα

Εκτιμάται ότι το δημόσιο χρέος δύναται να μειωθεί κάτω από το όριο του 60% του ΑΕΠ μέχρι το 2029. Η προβλεπόμενη πορεία του δημόσιου χρέους παρουσιάζεται στο διπλανό Γράφημα 13.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Έκθεση της Παρατηρητήριο Βιωσιμότητας Χρέους 2017 (Debt Sustainability Monitor 2017²⁷) που έχει

εκδοθεί αρχές του 2018 εκτιμάται ότι η μείωση του χρέους κάτω από το 60% του ΑΕΠ δύναται να επιτευχθεί αρχές της δεκαετίας του 2030. Σημειώνεται ότι η Έκθεση αυτή δεν λαμβάνει υπόψη την έκδοση χρέους που έχει προαναφερθεί και το βελτιωμένο μακροοικονομικό περιβάλλον.

Γράφημα 13

25 <http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/03/20/world-economic-outlook-april-2018>

26 <http://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2018/04/06/fiscal-monitor-april-2018>

27 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip071_en.pdf

5 Συμπεράσματα

Το Συμβούλιο στην παρούσα Έκθεση αξιολόγησε τις μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών καθώς επίσης και τα δημοσιονομικά αποτελέσματα που συμπεριλαμβάνονται στο Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2018-2020 και 2019-2021 αντίστοιχα. Παράλληλα, εξέτασε τη συμμόρφωση με τους Κανονισμούς που αφορούν τη Δημοσιονομική Θέση, τα ανώτατα όρια δαπανών και την πραγματοποίηση ενός ελάχιστου πρωτογενούς πλεονάσματος με στόχο τη μείωση του δημόσιου χρέους.

Το Συμβούλιο κρίνει ότι υπάρχει συμμόρφωση με τους Κανονισμούς όπως αυτοί περιγράφονται στο θεσμικό πλαίσιο και ότι οι μακροοικονομικές προβλέψεις στις οποίες έχει βασιστεί ο σχεδιασμός της Κυβέρνησης είναι εντός αποδεκτών ορίων. Επιπλέον δεν αναμένεται να υπάρξει απόκλιση από αυτούς τους Κανονισμούς κατά τη διετία 2018-2019 δεδομένου ότι δε θα υπάρξει σημαντική διαφοροποίηση στη δημοσιονομική πολιτική και στο οικονομικό περιβάλλον.

Το Συμβούλιο κρίνει σκόπιμο να επαναλάβει την επιτακτική ανάγκη για προώθηση αναγκαίων μεταρρυθμίσεων που θα επιτρέψουν στην Κυπριακή οικονομία να καταστεί πιο ανταγωνιστική και που θα ενισχύσουν τη θέση της για αντιμετώπιση απρόβλεπτων αρνητικών εξελίξεων, διασφαλίζοντας παράλληλα συνθήκες μακροοικονομικής σταθερότητας και διατηρήσιμων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης.

Παράρτημα 1: Αξιολόγηση μακροοικονομικών προβλέψεων

Για τη διαμόρφωση της εκτίμησής του κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των μακροοικονομικών προβλέψεων του Υπουργείου Οικονομικών, το Συμβούλιο, έλαβε υπόψη τους πιο κάτω παράγοντες:

- **Τα διαθέσιμα οικονομικά στοιχεία μέχρι και την 11η Απριλίου 2018.** Τα στοιχεία, μεταξύ άλλων, της Στατιστικής Υπηρεσίας και του Έφορου Φορολογίας δείχνουν συνέχιση της ενισχυμένης οικονομικής δραστηριότητας στους βασικότερους τομείς, τουρισμός, κατασκευές και κατανάλωση.
- **Τις μακροοικονομικές προβλέψεις άλλων οργανισμών.** Οι προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών βρίσκονται ενδιάμεσα των αντίστοιχων προβλέψεων άλλων οργανισμών. Σε συναντήσεις με στελέχη άλλων οργανισμών οι οποίοι αναμένεται να προβούν σε νέες εκτιμήσεις σύντομα διαφάνηκε ότι αναμένεται θετική αναθεώρηση.
- **Την αξιολόγηση κατά πόσο παρατηρήθηκε στο παρελθόν οποιαδήποτε συστημική μεροληψία στις μακροοικονομικές προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών και των άλλων Οργανισμών.** Από την περίοδο έναρξης του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ) οι προβλέψεις όλων των οργανισμών, συμπεριλαμβανομένου και του Υπουργείου Οικονομικών ήταν συντηρητικές. Αυτό ισχύει και για τις προβλέψεις που ακολούθησαν την λήξη του ΠΟΠ.

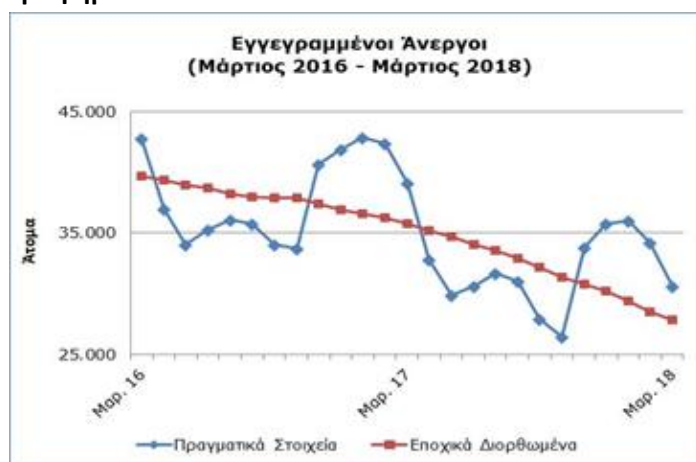
Το Συμβούλιο ενημέρωσε τον Υπουργό Οικονομικών για την πιο πάνω αξιολόγηση κρίνοντας σκόπιμο να τονίσει ότι η κυπριακή οικονομία εξακολουθεί να παραμένει ευάλωτη σε εξωγενείς κινδύνους οι οποίοι έχουν καταγραφεί επανειλημμένα και που μπορούν να ανατρέψουν την πιο πάνω εικόνα. Αυτό αναδεικνύεται μέσα από (α) τις τελευταίες εξελίξεις που προέκυψαν στη Συνεργατική Κυπριακή Τράπεζα, όπου η κυβέρνηση προχώρησε στην έκδοση ομολόγου €2,35 δις και (β) την στρατιωτική ένταση στη γύρω περιοχή. Συνεχίζει να αποτελεί επιτακτική ανάγκη η λήψη μέτρων για την μείωση του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, όπως και συνέχιση των μεταρρυθμίσεων στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα που αποσκοπούν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Π1 Οικονομικοί δείκτες και στοιχεία

Απασχόληση και Ανεργία

Με βάση τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το 4ο τρίμηνο του 2017, το εργατικό δυναμικό ανήλθε σε 427.264 άτομα ή 61,5% του πληθυσμού σε σύγκριση με 422.997 άτομα (61,9%) το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν 384.151 άτομα και το ποσοστό απασχόλησης 55,3% σε σύγκριση με 368.694 άτομα (53,9%) το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 43.113 άτομα και το ποσοστό ανεργίας σε 10,1% του εργατικού δυναμικού σε σύγκριση με 54.303 άτομα (12,8%) το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016.

Γράφημα 1

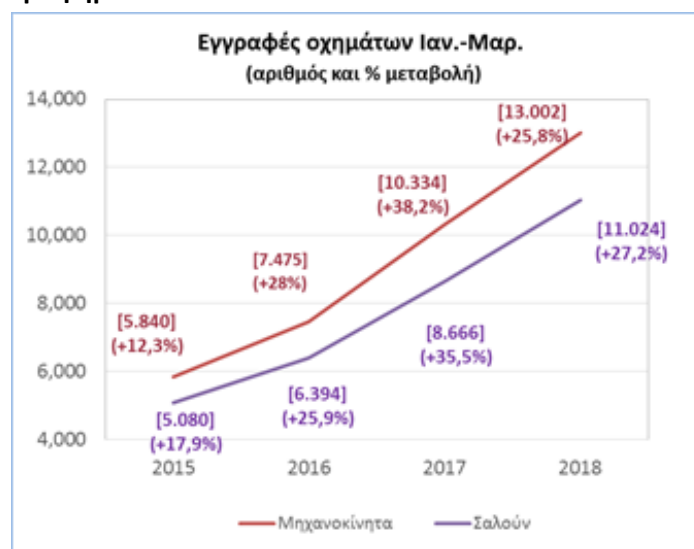
Με βάση τα πρόσφατα στοιχεία, διορθωμένα από τις εποχικές διακυμάνσεις, για την ανεργία που ανακοίνωσε η Eurostat, η ανεργία στην Κύπρο κατέγραψε μικρή μείωση για το Φεβρουάριο 2018 σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα κατά 0,4% (από 10% σε 9,6%). Σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου χρόνου, υπάρχει υποχώρηση της

ανεργίας από 12,6 % σε 9,6%. Αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζουν τα στοιχεία των εγγεγραμμένων ανέργων του Μαρτίου 2018. Σημειώνεται μείωση κατά 714 άτομα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και κατά 8.472 ή 21,7% με τον Μάρτιο 2017 (Γράφημα 1 Εγγεγραμμένοι Άνεργοι).

Εγγραφές μηχανοκινήτων οχημάτων

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2018, οι συνολικές εγγραφές οχημάτων αυξήθηκαν κατά 25,8% και έφτασαν τις 13.002, σε σύγκριση με 10.334 κατά την ίδια περίοδο του 2017. Οι εγγραφές επιβατηγών αυτοκινήτων σαλούν αυξήθηκαν κατά 27,2% και έφτασαν στις 11.024, σε σύγκριση με 8.666 το πρώτο τρίμηνο του 2017 (Γράφημα 2: Εγγραφές οχημάτων Ιαν.-Μαρ.).

Γράφημα 2

Βιομηχανία

Αναφορικά με τη συνεισφορά του δευτερογενούς τομέα της οικονομίας, ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής για τον μήνα Ιανουάριο 2018 ανήλθε στις 82,9 μονάδες (βάση 2010=100), σημειώνοντας αύξηση 10,0% σε σύγκριση με τον Ιανουάριο 2017. Στον τομέα της Μεταποίησης, τον Ιανουάριο 2018 ο δείκτης έφτασε τις 79,7 μονάδες, δηλαδή σημείωσε αύξηση 18,1% σε σύγκριση με τον Ιανουάριο του 2017.

Κατανάλωση

Ο Δείκτης Αξίας Κύκλου Εργασιών Λιανικού Εμπορίου για τον μήνα Ιανουάριο 2018 αυξήθηκε κατά 4,1% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους και έφτασε στις 98,4 μονάδες (βάση 2015=100).

Ο Δείκτης Όγκου Κύκλου Εργασιών Λιανικού Εμπορίου σημείωσε για τον μήνα Ιανουάριο 2018 αύξηση κατά 8,0% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους και έφτασε στις 103,4 μονάδες (βάση 2015=100).

Η αξία των συναλλαγών με πιστωτικές κάρτες στην εγχώρια αγορά (στοιχεία JCC), αυξήθηκε κατά 12% τον Φεβρουάριο του 2018 σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2017. Η αξία των συναλλαγών για τον Φεβρουάριο ήταν €214,5 εκατ., παρουσιάζοντας αύξηση 11% για το πρώτο δίμηνο του 2018 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2017.

Για το Φεβρουάριο 2018, οι συνολικές εισαγωγές ήταν €610,4 εκατ., εκ των οποίων €410,0 εκατ. ήταν εισαγωγές από άλλα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. και €200,4 εκατ. εισαγωγές από Τρίτες Χώρες. Οι συνολικές εξαγωγές ήταν €186,3 εκατ., εκ των οποίων €75,3 εκατ. ήταν εξαγωγές προς άλλα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. και €111,0 εκατ. εξαγωγές σε Τρίτες Χώρες. Για το πρώτο δίμηνο του έτους αναφέρεται ενδεικτικά ότι σημειώνεται εμπορικό έλλειμμα €836,9 εκατ. σε σχέση με €812,0 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους.

Τομέας ακινήτων

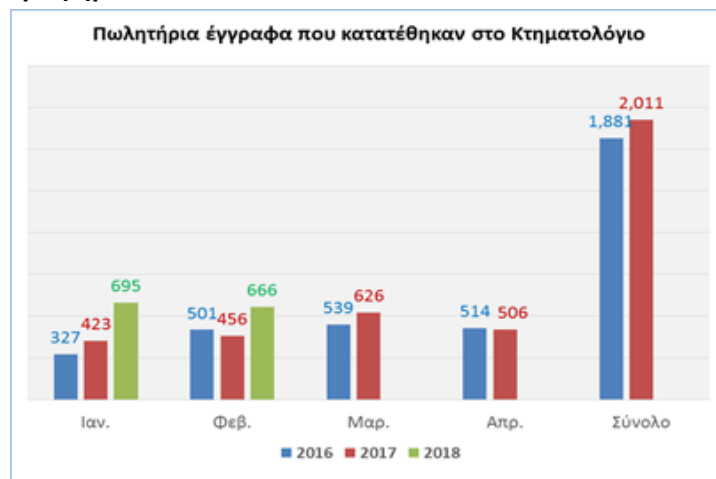
Τόσο τα φορολογικά έσοδα που αφορούν τον τομέα (Βλέπε πιο κάτω «Εισπράξεις φόρων») όσο και οι άδειες οικοδομής που έχουν εκδοθεί υποδεικνύουν ενδυνάμωση της δραστηριότητας.

Επίσης τα μεγάλα έργα που αναμένεται να ολοκληρωθούν και τα οποία έχουν καταγραφεί τόσο από το Υπουργείο Οικονομικών όσο και από άλλους φορείς, προβλέπεται βραχυπρόθεσμα να αυξήσουν σημαντικά την συνεισφορά του τομέα στην οικονομία. Τα έργα που έχουν ξεκινήσει ή θεωρούνται βέβαιο ότι θα ξεκινήσουν (μεταξύ άλλων Καζίνο, Trilogy, Del Mar, Blue Marine, ενεργειακές υποδομές κ.α.) και θα έχουν ολοκληρωθεί σχεδόν εντός της τρέχουσας τριετίας έχουν αξία μεταξύ του €1,2 και €1,5 δις.

Συναλλαγές ακίνητης ιδιοκτησίας

Με βάση τα στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύονται από το Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας²⁸, παρουσιάζεται αύξηση στις συναλλαγές ακίνητης ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα,

Γράφημα 3

κατά το πρώτο δίμηνο του 2018, αυξημένες είναι οι καταθέσεις πωλητηρίων εγγράφων κατά 54,8% (βλ. διπλανό Γράφημα 3).

Επιπρόσθετα, έγιναν μεταβιβάσεις που αφορούσαν 2.302 τεμάχια, σε σχέση με 1.710 τεμάχια για την αντίστοιχη περσινή περίοδο και η αξία τους ανήλθε σε €509,8 εκατ. σε σχέση με €382,2 εκατ. για την αντίστοιχη περίοδο του 2017.

Δείκτες κατασκευών

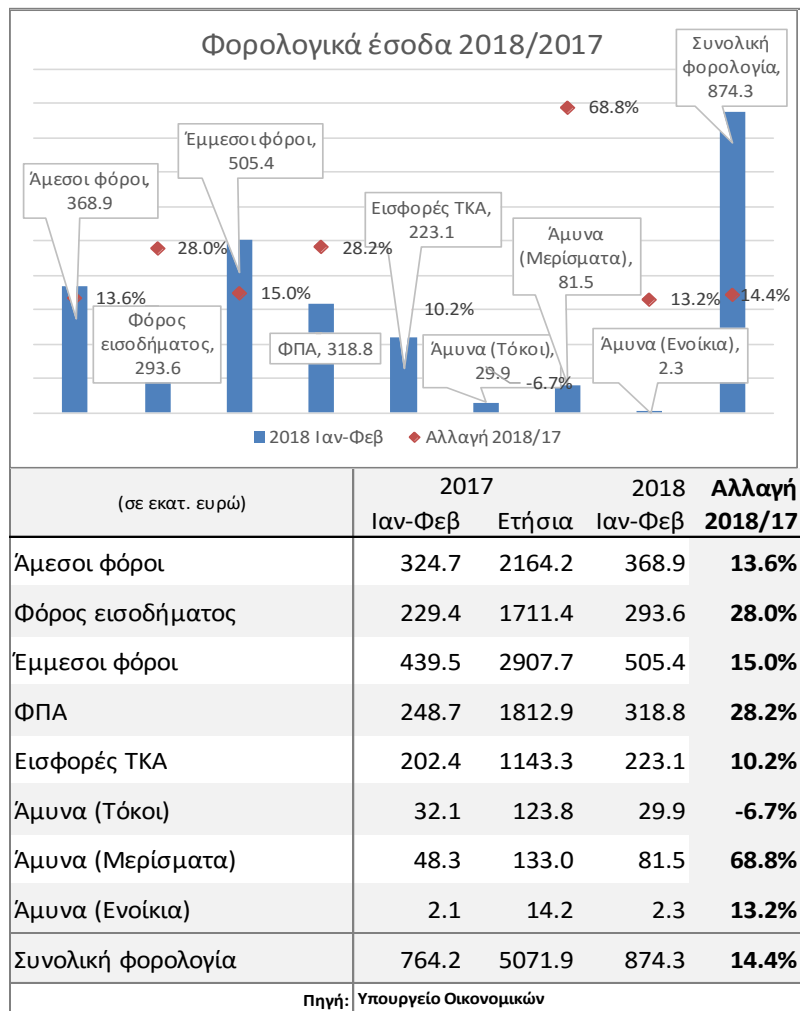
Ο Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές για το τέταρτο τρίμηνο του 2017 ανήλθε στις 72,1 μονάδες (με βάση 2010=100,0), σημειώνοντας αύξηση 12,1% έναντι του τέταρτου τριμήνου του 2016. Για την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2017, ο ολικός δείκτης σημείωσε αύξηση της τάξης του 21,9% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Για τον αριθμό των αδειών οικοδομής, τον Ιανουάριο 2018 εκδόθηκαν 503 άδειες με συνολική αξία στα €145,3 εκατ. και συνολικό εμβαδόν στις 126,3 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα. Με τις άδειες αυτές προβλέπεται να ανεγερθούν 476 οικιστικές μονάδες. Σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, ο αριθμός των αδειών οικοδομής που εκδόθηκαν αυξήθηκε κατά 8,2%. Η συνολική αξία των αδειών αυτών αυξήθηκε κατά 34,0% και το συνολικό εμβαδόν κατά 42,8%. Ο αριθμός των οικιστικών μονάδων που αφορούν οι αδειοδοτήσεις παρουσίασε αύξηση της τάξης του 24,9%.

²⁸ <http://portal.dls.moi.gov.cy/el-gr/data-files/Pages/default.aspx>

Στον Πίνακα 2, «Φορολογικά έσοδα 2018/2017» Γίνεται σύγκριση των εσόδων του πρώτου διμήνου του 2018 με του αντίστοιχου του 2017.

Πίνακας 2

Π2 Προβλέψεις άλλων οργανισμών

Στον Πίνακα 3 που ακολουθεί γίνεται σύγκριση των βασικότερων μακροοικονομικών προβλέψεων μεταξύ αυτών του Υπουργείου Οικονομικών, όπως κοινοποιήθηκαν στο Συμβούλιο και των αντίστοιχων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Ε.Επ.), του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου (ΚΤΚ).

Πίνακας 3

Σύγκριση μακροοικονομικών προβλέψεων						
		2017	2018	2019	2020	2021
Υπ.Οικ.		3.9	3.8	3.6	3.0	3.0
Ε.Επ.	Πραγματικό ΑΕΠ	3.8	3.2	2.8	Δ/υ	Δ/υ
ΔΝΤ (1)		3.9	4.3	4.0	Δ/υ	Δ/υ
ΚΤΚ		3.8	3.4	3.2	3.1	Δ/υ
Υπ.Οικ.		11.0	9.5	8.0	6.5	5.0
Ε.Επ.	Ποσοστό ανεργίας	11.0	10.0	9.3	Δ/υ	Δ/υ
ΔΝΤ (2)		11.8	10.7	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ
ΚΤΚ		11.5	9.8	8.2	7.0	Δ/υ
Υπ.Οικ.		3.4	3.0	2.5	2.2	2.0
Ε.Επ.	Εργοδότηση	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ
ΔΝΤ (2)		3.2	2.7	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ
ΚΤΚ		3.2	2.8	2.6	2.5	Δ/υ
Υπ.Οικ.		0.5	0.6	0.7	0.7	1.0
Ε.Επ.	Παραγωγικότητα	0.0	0.2	0.2	Δ/υ	Δ/υ
ΔΝΤ (2)		Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ
ΚΤΚ		0.3	0.6	0.6	0.6	Δ/υ
Υπ.Οικ.		0.5	0.5	1.0	1.5	2.0
Ε.Επ.	Πληθωρισμός	0.7	1.2	1.3	Δ/υ	Δ/υ
ΔΝΤ (2)		0.8	0.7	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ
ΚΤΚ		0.8	1.3	1.3	1.3	Δ/υ
Υπ.Οικ.		0.7	1.5	2.0	2.5	3.0
Ε.Επ.	Αμοιβή εργαζομένων	1.7	1.5	1.8	Δ/υ	Δ/υ
ΔΝΤ (2)		Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ	Δ/υ
ΚΤΚ		1.4	1.9	2.7	2.0	Δ/υ
Πηγές	Ε.Επ.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή	Χειμερινή αξιολόγηση ευρωπαϊκού εξαμήνου 2018 (1) Καταληκτική δήλωση προσωπικού μετά την ολοκλήρωση της δεύτερης μετά μνημονιακής αξιολόγησης (2) World Economic Outlook Οκτώβριος 2017				
	ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο					
	ΚΤΚ: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου					
		Οικονομικό Δελτίο Δεκέμβριος 2017				

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Όπως φαίνεται και στο πιο πάνω Πίνακα Χ το ΔΝΤ προχώρησε σε σημαντική αναθεώρηση των προβλέψεων του για την τρέχουσα διετία. Στη δήλωση του προσωπικού του οργανισμού²⁹ που ακολούθησε την ολοκλήρωση της πρόσφατης μετά-μνημονιακής επίσκεψης αναφέρεται ότι «ο τρέχον γρήγορος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης προβλέπεται να συνεχιστεί. Το ΑΕΠ αναμένεται να αναπτυχθεί με ρυθμό 4,00-4,25% κατά τη διετία 2018-19, υποστηριζόμενος από τα υπό εξέλιξη κυρίως χρηματοδοτούμενα από ξένους μεγάλα κατασκευαστικά έργα, και παρά την κάπως ηπιότερη αύξηση στην ιδιωτική κατανάλωση λόγω της βελτιωμένης συμμόρφωσης των νοικοκυριών με τις συμβατικές δανειακές υποχρεώσεις τους». Στη δήλωση δεν γίνεται αναφορά σε άλλους μακροοικονομικούς δείκτες. Σημειώνεται επίσης ότι θετικά έχει αναθεωρηθεί και ο μεσοπρόθεσμος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης από 2,2% σε 2,5% ετησίως. Όσον αφορά στον πληθωρισμό δεν δίνονται προβλέψεις για τη τριετία 2019-2021, όμως αναφέρεται ότι μέχρι το 2022 θα επιταχυνθεί στο 2,0%.

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

Σε συνάντηση με ομάδα τεχνοκρατών της Κεντρικής Τράπεζας διαφάνηκε ότι υπάρχει αυξημένη πιθανότητα για θετική αναθεώρηση των τελευταίων δημοσιευμένων προβλέψεων. Τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας προβλέπεται να έχει ο τομέας των ακινήτων – κατασκευών. Τα έργα που ήδη έχουν ξεκινήσει ή θεωρούνται βέβαιο ότι θα ξεκινήσουν έχουν υπολογιζόμενο κόστος κοντά στα 4 δις ευρώ το οποίο αφορά στην περίοδο 2018-2021. Θετική αναθεώρηση αναμένεται και στους άλλους βασικούς μακροοικονομικούς δείκτες, στην ανεργία και στην εργοδότηση.

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το Κέντρο Οικονομικών Ερευνών (ΚΟΕ) του Πανεπιστημίου Κύπρου δημοσίευσε τις τελευταίες προβλέψεις του στο Οικονομικό Δελτίο του Ιανουαρίου του 2018. Όπως αναφέρεται «Η πραγματική οικονομική δραστηριότητα στην Κύπρο αναμένεται ότι θα συνεχίσει να αυξάνεται με σταθερούς ρυθμούς κατά το 2018. Το 2017, το ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές) εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 3,8%. Το 2018, η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ προβλέπεται σε 3,6%. Η ανάπτυξη κατά το πρώτο και δεύτερο εξάμηνο του 2018 εκτιμάται σε 3,7% και 3,5% αντίστοιχα». Όσον αφορά στον πληθωρισμό το ΚΟΕ εκτιμά ότι για το 2018 θα περιοριστεί στο 1,0%.

Σε συνάντηση του Συμβουλίου με το ΚΟΕ διαφάνηκε ότι από προκαταρκτικές εκτιμήσεις η εκτίμηση για το 2018 θα αναθεωρηθεί στο 3,8% και για το 2019 στο 3,5%.

Εκτιμήσεις άλλων οργανισμών

Ο Οίκος Αξιολόγησης S&P στην τελευταία του έκθεση 16 Μαρτίου 2018 είχε βασίσει την αξιολόγηση του για την Κύπρο, μεταξύ άλλων στην πρόβλεψη ότι για το 2018 ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Κύπρου θα ανέλθει στο 3,2%. Για την περίοδο 2018-2021 ο S&P προβλέπει μέσο ρυθμό ανάπτυξης 2,8%.

Ο Οίκος αξιολόγησης Moody's σε ανακοίνωση του στις 13 Μαρτίου 2018, ανεβάζει τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ στο 3,5% για φέτος και 2,8% για το 2019.

Ο Οίκος αξιολόγησης Fitch τον Οκτώβριο του 2017 είχε προβλέψει μέσο ρυθμό ανάπτυξης για τη διετία 2017-2018 3,5%.

29 <http://www.imf.org/en/News/Articles/2018/03/30/ms033018-cyprus-staff-concluding-statement-of-the-second-post-program-monitoring-mission>

Π3 Αξιολόγηση παλαιότερων προβλέψεων

Μέχρι και τις αρχές του 2016, οι εκτιμήσεις για τις μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις συμφωνούνταν με τους εταίρους, κατά τη διάρκεια των αξιολογήσεων του ΠΟΠ. Μετά την έξοδο από το ΠΟΠ οι εκτιμήσεις γίνονταν ανεξάρτητα. Σύμφωνα με τους δύο Πίνακες που ακολουθούν, Πίνακας 4: «Σύγκριση προβλέψεων Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ΔΝΤ έναντι πραγματικών στοιχείων» και Πίνακας 5: «Σύγκριση κυριότερων μακροοικονομικών και δημοσιονομικών δεικτών» που αφορά τις προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών και οι προβλέψεις που είχαν γίνει διαχρονικά μέσα στα πλαίσια του ΠΟΠ και αργότερα φαίνεται να ήταν συντηρητικές.

Το Συμβούλιο προβαίνει σε τακτά χρονικά διαστήματα σε αξιολογήσεις κατά πόσο υφίσταται οποιαδήποτε συστημική μεροληψία στις μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις κατά το χρόνο δημοσίευσης από τον Υπουργό και εάν υφίσταται, υποβάλλει εισηγήσεις στον Υπουργό για τις απαιτούμενες ενέργειες προς αποφυγή τέτοιας μεροληψίας.

Άρθρο 47.-(2) Περί της δημοσιονομικής ευθύνης και του δημοσιονομικού πλαισίου

Πίνακας 4

Σύγκριση προβλέψεων Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ΔΝΤ έναντι πραγματικών στοιχείων										
	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο					Ευρωπαϊκή Επιτροπή				
	Ημερ. Πρόβλεψης	2016	2017	2018	2019	Ημερ. Πρόβλεψης	2016	2017	2018	2019
Ρυθμός ΑΕΠ	10/2015	-	-	-	-	11/2015	1.3	1.7	-	-
	04/2016	1.6	2.0	2.0	2.0	01/2016	1.4	2.0	-	-
	10/2016	2.8	2.2	2.1	2.0	11/2016	2.8	1.8	1.5	-
	04/2017	2.8	2.5	2.3	2.2	05/2017	2.8	2.5	2.3	-
	10/2017	-	3.4	2.6	2.5	11/2017	-	3.5	2.9	-
	Πραγματικά	3.4	3.9	Δ/ι	Δ/ι	Πραγματικά	3.4	3.9	Δ/ι	Δ/ι
Ανεργία	10/2015	15.0	-	-	-	11/2015	14.6	13.3	-	-
	04/2016	14.2	13.0	-	-	01/2016	14.5	13.2	-	-
	10/2016	13.0	11.6	-	-	11/2016	12.5	11.1	10.0	-
	04/2017	12.9	11.3	10.2	-	05/2017	13.1	11.7	10.6	-
	10/2017	-	11.8	10.7	-	11/2017	-	11.0	10.0	-
	Πραγματικά	13.0	11.0	N/a	N/a	Πραγματικά	13.0	11.0	Δ/ι	Δ/ι
Πληθωρισμός	10/2015	0.9	-	-	-	11/2015	0.6	1.3	-	-
	04/2016	0.6	1.3	1.5	1.7	01/2016	0.2	1.3	-	-
	10/2016	(1.0)	0.5	1.2	1.7	11/2016	(1.1)	0.7	1.3	-
	04/2017	(1.2)	1.5	1.4	1.7	05/2017	(1.2)	1.2	1.1	-
	10/2017	-	0.8	0.7	1.2	11/2017	-	1.0	1.1	-
	Πραγματικά	(1.2)	0.7	N/a	N/a	Πραγματικά	(1.2)	0.7	Δ/ι	Δ/ι

Σημειώσεις Πηγές

World Economic Outlook για το ΔΝΤ

Εαρινές και Φθινοπωρινές Προβλέψεις για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Για το ΔΝΤ όπου δεν καταγράφονταν προβλέψεις για συγκεκριμένα έτη και υπήρχαν πιο μακροπρόθεσμες προβλέψεις γινόνταν υπόθεση για ομαλή σύγκληση προς τις τελευταίες

Πίνακας 5

Πίνακας 4: Σύγκριση κυριότερων μακροοικονομικών και δημοσιονομικών δεικτών																				
Δείκτης	2013		2014			2015			2016				2017							
	Τελικά στοιχεία 17	ΣΠΔΠ 2015- 17	Τελικά στοιχεία 18	ΣΠΔΠ 2015- 17	ΣΠΔΠ 2016- 18	Τελικά στοιχεία 17	ΣΠΔΠ 2015- 17	ΣΠΔΠ 2016- 18	ΣΠΔΠ 2017- 19	ΣΠΔΠ 2018- 20	Τελικά στοιχεία 17	ΣΠΔΠ 2015- 17	ΣΠΔΠ 2016- 18	ΣΠΔΠ 2017- 19	ΣΠΔΠ 2018- 20					
Πραγματικό ΑΕΠ	-6.0	-5.4	-1.5	-4.2	-2.3	2.0	0.4	0.2	1.6	1.7	3.4	1.6	1.4	2.2	2.8	3.9	2.3	2.0	2.5	2.9
Δημόσιο χρέος	102.2	111.5	107.1	120.9	107.5	107.5	118.4	108.2	108.9	107.5	107.8	111.5	106.6	105.4	107.8	98.3	106.3	97.4	101.5	104.0
Δημοσιονομικό ισοζύγιο	-5.1	-5.4	-0,2*	-5,8	-0,2*	0,1*	-5,2	-1.2	-0,5	0.1	0.5	-2,2	-0.1	-0.4	0.4	1.9	-0,6	0.4	-0.5	0.2
Πρωτογενές ισοζύγιο	-1.8	-2.0	2,6*	-1.7	2,6*	2,7*	-1.6	1.5	2.7	2.7	3.0	1.2	2.5	2.2	3.0	4.4	3.0	3.0	1.9	2.6
Πληθωρισμός	0.4	0.4	-0.3	0.2	-0.3	-1.5	1.1	-0.8	-1.5	-1.5	-1.2	1.7	0.9	-0.7	-1.2	0.7	1.7	1.3	0.5	1.1
Ανεργία	15.9	15.9	16.1	18.6	16.1	14.9	18.0	16.1	15.0	14.9	12.9	16.8	15.1	14.0	13.0	11.0	15.4	13.8	12.5	11.5

* Δεν συμπεριλαμβάνονται τα ποσά για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζικών ιδρυμάτων ύψους 8,7% και 1% του ΑΕΠ για τα έτη 2014 και 2015.